

Návrh expozice „Fenomén baťovského Zlína“ v Památníku Tomáše Bati

BcA. Pavla Daňková

Diplomová práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Katedra prostorového designu

akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Pavla DAŇKOVÁ**

Studijní program: **N 8206 Výtvarná umění**

Studijní obor: **Multimedia a design**

Téma práce: **Praktická část: Památník Tomáše Bati**
Teoretická část: Vytvoření scénáře výstavy

Zásady pro vypracování:

Praktická část:

1. Návrat k původní verzi "Domu umění"
2. Letadlo Junkers (ve kterém se zabil T. Baťa) jeho původní umístění
3. Vytvoření expozice o období předválečného Zlína

Teoretická část:

1. Popis ideového řešení koncepce výstavy
2. Rozsah výstavy: místo, plocha, řešení vstupu a úvodní části včetně uspořádání info panelů, textových doprovodných částí v celkovém grafickém řešení – výstava musí být dvojjazyčná
3. Podrobný seznam exponátů včetně textu jako podklad pro celkové grafické řešení
4. Návrh na realizaci – produkce, osvětlení a doprovodné akce
5. Součástí předloženého řešení průvodní zprávy, budou předány na CD nosiči ve dvojím vyhotovení

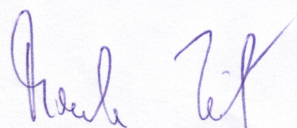
Rozsah práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

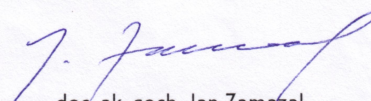
Archivní materiály firmy Baťa a následně firmy Svit Gottwaldov.
Archivní materiály Státní archiv Klečůvka.

Vedoucí teoretické části: akad. arch Jiří Svoboda
Katedra prostorového designu
Vedoucí praktické části: akad. arch Jiří Svoboda
Katedra prostorového designu
Datum zadání diplomové práce: 6. února 2006
Termín odevzdání diplomové práce: 19. května 2006

Ve Zlíně dne 6. února 2006

doc. Ing. Jaroslav Světlík, Ph.D.
děkan

doc. ak. soch. Jan Zamáral
vedoucí katedry

ABSTRAKT

Diplomová práce se zaměřuje na vytvoření návrhu výstavy „*Fenomén baťovského Zlína*“, jež má prezentovat široké veřejnosti významnou etapu dějin města Zlína, meziválečnou éru, která byla v prostoru města zcela neoddělitelně spjata s expanzí podnikatelských aktivit Baťova koncernu. Součástí diplomového projektu je (v souladu s jeho zadáním) teoretická část zaměřená na zpracování stručného „historického“ úvodu k tématu a na vytvoření vlastního scénáře výstavy. Praktická část řešící vlastní návrh expozice je k diplomové práci přiložena zvlášť ve formátu A3.

Klíčová slova:

výstavnictví – architektura – meziválečný Zlín – Památník Tomáše Bati

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a uvedla veškerou literaturu a ostatní zdroje.

Zlín .....

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mě podporovali během mé práce. Mnoho jednotlivců i institucí mi poskytlo pomoc, bez níž bych svou práci nemohla uskutečnit. V první řadě patří můj dík mému vedoucímu práce akad. arch. Jiřímu Svobodovi, který trpělivě, s živým zájmem o téma, připomínkoval první verze mých návrhů a textů. Významně přispěli i jiní. Poděkovat bych chtěla zvláště pracovníkům Státního okresního archivu ve Zlíně, zaměstnancům zlínské pobočky Moravského zemského archivu v Brně a pracovníkům Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně, kteří s velkou trpělivostí plnili mé požadavky. Na závěr bych chtěla poděkovat rodičům a mému příteli Ondrovi, kteří mě v mé práci bezvýhradně podporovali a poskytli mi potřebné zázemí pro její dokončení.

OBSAH

ÚVOD	8
1. VSTUP DO PROBLEMATIKY DIPLOMOVÉ PRÁCE	10
1.1. Fenomén bat'ovského Zlína	10
1.1.1. Zlín – zahradní město moderního idiomu.....	10
1.1.2. Moderní řízení a materiální prostředí města	12
1.1.3. Zlín a tvorba moderní městské civilizace	16
1.2. Architektura meziválečného Zlína: geneze a širší souvislosti	20
1.3. Architekti a jejich vliv na utváření stavebního obrazu města	22
1.4. Osobnost zlínského architekta F. L. Gahury a jeho dílo	24
1.5. Památník Tomáše Bati	29
1.5.1. Kontext projektu a okolnosti výstavby	29
1.5.2. Architektonické řešení	29
1.5.3. Stavebně-technické řešení.....	32
1.6. Několik poznámek k původní expozici v Památníku Tomáše Bati	34
1.6.1. Koncepce expozice a její scénář.....	34
1.6.2. Architektonické řešení interiéru	35
2. SCÉNÁŘ VÝSTAVY	37
2.1. Identifikační údaje	37
2.2. Ideový návrh výstavby	38
2.3. Výtvarně-prostorové řešení (částečně v praktické části)	41
2.3.1. Místo, plocha, řešení vstupu	41
2.3.2. Jednotlivé části výstavby (vzorové panely)	41
2.3.3. Vlastní expozice (rozmístění panelů)	42
2.3.4. Technické a materiálové řešení	43
2.4. Tematické dělení výstavby	45
2.5. Návrh na realizaci (produkce, osvětlení, doprovodné akce)	71
2.6. Aproximativní výše nákladů	72
ZÁVĚR	73
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	74
SEZNAM OBRÁZKŮ	76
SEZNAM PŘÍLOH	77

ÚVOD

Diplomová práce je zaměřena na vytvoření komplexně pojatého návrhu výstavy *Fenomén baťovského Zlína*, jež má prezentovat široké veřejnosti významnou etapu dějin města Zlína, meziválečnou éru, která byla v prostoru města zcela neoddělitelně spjata s expanzí podnikatelských aktivit Baťova koncernu. Součástí diplomového projektu je (v souladu s jeho zadáním) jednak teoretická část zaměřená na zpracování stručného „historického“ úvodu k tématu a na vytvoření vlastního scénáře výstavy, jednak část praktická řešící vlastní návrh expozice, a to především z aspektů architektonických, výstavnických a provozních.

Projekt stálé expozice *Fenomén baťovského Zlína* je navržen pro prostor III. etáže budovy Památníku Tomáše Bati (dnes Dům umění), tedy pro objekt, jenž je jednou z významných architektonických památek meziválečné funkcionalistické architektury. Ve zpracovaném návrhu je tato skutečnost plně respektována. Projekt stálé expozice proto počítá s navrácením budovy Památníku Tomáše Bati do jejího původního stavu ze třicátých let, tedy s odstraněním z architektonického hlediska velmi nešťastných stavebních zásahů do objektu z období po druhé světové válce.

Realizovaný návrh navíc do značné míry reflektuje i charakter původní, zcela osobité expozice, jež byla pro prostor Památníku Tomáše Bati navržena architektem Gahrou. Původní Gahurova expozice, která je známa především z dobových fotografií a již nebylo (a zřejmě ani nebude) možno plně rekonstruovat, se tak stala vzorem expozice nové.

Hlavním záměrem, jenž určuje základní prostorové členění i architektonické pojetí instalace, je snaha harmonicky navázat na původní funkcionalistické pojetí interiéru budovy, jež se vyznačovalo unikátní slohovou čistotou a jednoduchou elegancí. Stejně estetické východisko se stalo imperativem i pro nový návrh expozice.

Před vlastním návrhem bylo nutno provést, kromě vstupního studia existující literatury k tématu, poměrně rozsáhlý archivní výzkum, při němž byla nejprve prozkoumána stavební dokumentace (především plány a dobové fotografie) k budově Památníku Tomáše Bati, a dále pak dobové materiály týkající se původních baťovských výstav v Památníku Tomáše Bati. Další fáze archivního výzkumu se koncentrovala především na hledání a sběr materiálů (zejména fotografií), které by umožnily prezentovat jednotlivá témata včleněná do koncepce scénáře výstavy. Výsledkem této poměrně náročné

práce je návrh výstavy, jenž vychází ze současného stavu poznání problému a zároveň reflektuje i reálné možnosti dochovaných archivních fondů.

Text diplomové práce je strukturován do dvou hlavních oddílů. První oddíl práce, který je rozčleněn do šesti základních podkapitol, se zaměřuje především na osvětlení širších souvislostí vzniku unikátního městského prostoru „baťovského Zlína“. Po úvodním zamyšlení nad širšími souvislostmi sledovaného dění je pozornost směřována zejména na městskou architekturu a na osobnosti zlínských architektů, samostatná podkapitola je věnována osobnosti architekta F. L. Gahury. Dále je zde stručně nastíněna historie vzniku budovy Památníku Tomáše Bati a v posledním oddíle je pak na základě archivních materiálů rekonstruován dobový stav interiéru budovy i původní expozice.

Druhý oddíl diplomové práce se již zaměřuje na samotný návrh expozice. V šesti hlavních podkapitolách je detailně popsán scénář výstavy se všemi náležitostmi. V první podkapitole jsou uvedeny identifikační údaje výstavy. Druhá podkapitola je věnována ideovému návrhu výstavy. Ve třetí podkapitole je nastíněno samotné výtvarně prostorové řešení. Tato subkapitola se dále člení na čtyři části. (2.3.1. - Místo, plocha, řešení vstupu, 2.3.2. - Jednotlivé části výstavy, 2.3.3. – Vlastní expozice, 2.3.4. Technické a materiálové řešení). V další podkapitole (2.4.) je popsáno tematické dělení výstavy. V následující kapitole (2.5.) je prezentován vlastní návrh na realizaci včetně projektovaného osvětlení a doprovodných akcí. V poslední podkapitole (2.6.) je uveden odhad předpokládaných nákladů.

Na konci diplomové práce je proveden soupis všech použitých zdrojů. K diplomové práci jsou přičleněny také rozsáhlé přílohy (Příloha – Výstavní panely, Příloha - Dokumentace).

Praktická část řešící vlastní návrh expozice je kvůli přehlednosti přiložena k diplomové práci zvlášť ve formátu A3.

Tato diplomová práce byla vlastně uspořádaná způsobem, aby jednotlivé oddíly bylo možné číst nezávisle, v jakémkoli pořadí. (To má místy za následek duplicitní výklad, za což prosím o vaši shovívavost.)

1. VSTUP DO PROBLEMATIKY DIPLOMOVÉ PRÁCE

1.1. Fenomén baťovského Zlína

1.1.1. Zlín – zahradní město moderního idiomu

V civilizačním prostoru střední Evropy, v kraji, jenž nebyl výrazněji zatížen dědictvím z minulosti, se v prvních desetiletích 20. století odehrálo něco nevídaného. Tady, 100 kilometrů od moravské zemské metropole Brno, v městečku ležícím uprostřed retardovaného zemědělského regionu, jehož obyvatelé byli po staletí závislí především na řemeslech a drobném zemědělství, vyrostlo v krátké době několika desetiletí - takřka na „zeleném drnu“ - až nekompromisně moderní tovární město. Toto město se jmenovalo Zlín a v meziválečných letech bylo považováno za jeden z přímo modelových příkladů řešení sídelních, sociálních i ekonomických problémů rodící se moderní průmyslové civilizace. Muž, jenž investoval nemalé prostředky do jeho budování, byl úspěšný výrobce obuvi Tomáš Baťa (1876-1932). Realizovaná sídelní vize tohoto progresivního továrníka, jenž se dokázal obklopit týmem schopných spolupracovníků, zajímavým způsobem (v novém socioekonomickém kontextu doby spojené v sektoru tovární velkovýroby s expanzí fordismu, vědeckého řízení a hospodářské racionalizace) reflektovala ideály hnutí zahradních měst.

Převzetím moderního, funkcionalistického přístupu k problému plánování a stavby města a užitím nových materiálů a techniky konstrukce získal Zlín podobu zahradního města moderního typu, jež nemohla být prosazovaná a podporovaná jako zahradní město v Anglii. Při budování nového Zlína nebyla přítomna žádná ozvěna hnutí Arts and Crafts typická pro anglická města konce 19. století. Proto zde vzniklo město nekompromisně moderní, zahradní město nové éry, jež dává dodnes světu fascinující příklad toho, jak se mohl koncept zahradního města dále rozvíjet, ale kvůli změnám způsobeným druhou světovou válkou a odtržením „zlínského inovačního ohniska“ od zbytku Evropy nerozvíjel.

Po roce 1918 byla v nově vzniklém Československu věnována značná pozornost studiu procesu „modernizace“. Existovala zde poměrně početná skupina podnikatelů, politiků a představitelů různých jiných profesí, kteří pochopili, že jediná naděje na zajištění budoucí prosperity malých zemí spočívá ve sledování soudobého technologického vývoje a

v neutuchající snaze o využití jeho potenciálu ve svůj prospěch. Při tomto moderním přístupu bylo nutné reflektovat také různé aspekty života průmyslové společnosti, od sledování pracovních podmínek továrních zaměstnanců, jejich bydlení a společenský život, až po kvalitu městského prostředí. Podnikatel a selfmademan Tomáš Baťa si při práci na projektu budování města Zlína předsevzal této komplexnosti dosáhnout. Z řemeslníka se postupně stal největším světovým výrobcem obuvi. Vyráběl novou, lehkou a dokonce módní obuv, kterou exportoval do celého světa. Byl horlivým zastáncem modernizace a vědomě si vybral pro svůj původně nevýznamný podnik progresivní americký model tovární výroby a snažil se rovněž adaptovat své zaměstnance na moderní, „americký“ životní styl. Zamýšlel vytvořit nejen nejvyspělejší výrobní metody, ale kolem své továrny chtěl také zbudovat moderní město, které by se dynamicky vyvíjelo. Chtěl razit cestu „modernímu vědomí“ v novém Československém státě.

Výsledkem jeho činnosti se stalo město Zlín. Vzorem pro jeho budování bylo Baťovi Howardovo zahradní město. Baťa nebyl architektem ani urbanistou, ale základní idea zahradního města mu byla známa a na začátku dvacátých letech 20. století se mu zdálo, že by to mohl být vhodný model pro město budoucnosti. Baťa chtěl postavit zahradní město se všemi sociálními a kulturními prvky. Na vzniku moderního Zlína se společně podílelo vedení firmy, architekti a urbanisté, sociální pracovníci, městští úředníci a mnoho dalších profesionálů. Výsledkem těchto aktivit bylo zahradní město přetransformované do podoby odpovídající progresivním technologiím dvacátých a třicátých let 20. století.

Zlín se tak v jistém smyslu stal avantgardním modelem zahradního města budoucnosti. Od začátku mělo město jedinečnou kulturní hodnotu. Jeho hlavní architekt, F. L. Gahura, v roce 1934 uvedl: *„Snažili jsme se od počátku výstavby města, aby stylově vyrůstalo organicky z průmyslové architektury, jako nové formy k vyjádření architekta názoru na práci a život průmyslového města.“* (Citováno podle GAHURA, F. L.: Budování Baťova Zlína. In: *Závody Baťa a. s. ve Zlíně: urbanismus - architektura*. Zlín 1934, s. 6.)

Jedním z nejdůležitějších faktorů, které založily úspěch zlínského sídelního experimentu, bylo - kromě nevídaně komplexní sociální vize Tomáše Bati – zejména prostředí, ve kterém se projekt uskutečnil. Baťa byl rozhodnut, že mu jako vzor pro novou urbánní formu bude sloužit ideál Howardova zahradního města a dosáhl ve Zlíně takové postavení, že mohl v tomto směru ovlivnit všechny, kteří pro něj pracovali, včetně architektů. Chtěl, aby všichni používali nejnovější materiály a technologie a zároveň

usiloval o to, aby si vzniklé prostředí zachovalo lidskou dimenzi, bylo přívětivé člověku, rezonovalo s jeho potřebami a tužbami. Jeho hlavním zájmem bylo zaměstnávat zdravé, vyrovnané, kreativní a spokojené pracovníky. Cílem jeho snah bylo vytvořit ve Zlíně moderní urbánní prostor, který by neztrácel svůj lidský rozměr.

Při hledání vhodné formy výstavby továrních sídlišť firma Baťa spolupracovala např. i se samotným Le Corbusierem. Ten byl pozván do Zlína v roce 1935, aby zasedl v porotě mezinárodní soutěže na návrh modelového bydlení pro průmyslové zaměstnance. V roce 1934 byly zadány plány na výstavbu města tak, aby zvýšily jeho populaci z 30 000 na 100 000. Le Corbusier navrhl plány, které byly firmou Baťa zamítnuty. Chtěl vystavět potřebné bydlení ve výškových budovách umístěných na svazích nad údolím řeky Dřevnice. Baťova společnost se věrna podnikové filozofii naopak zaměřila na výstavbu zahradních, obytných čtvrtí, ve kterých tovární zaměstnanci bydleli ve volně stojících rodinných domcích se zahradou. Výškové budovy v intencích Le Corbusierových návrhů se dočkaly realizace až po druhé světové válce, ale to bylo až v politicky zcela jiné éře.

V období od konce první světové války až do své tragické smrti při leteckém neštěstí v prosinci 1932 byl Tomáš Baťa schopen kontrolovat rozvoj města v každém ohledu. Přivedl do Zlína mnoho talentovaných českých architektů, jako byl např. Vladimír Karfík, který před příchodem k Baťům pracoval ve Spojených státech. Tyto architektky přitahovala do města perspektiva nevídaných možností, jež sebou přinášela práce pro velký koncern. Baťův záměr byl přitom spíše pragmatický. Vždy myslel prioritně na ekonomické aspekty a nechtěl firemní projekční kancelář zatěžovat požadavky světových architektů, kteří by mu nabízeli návrhy „městského veledíla“. Od počátku měl jasno v tom, že moderní funkcionalistický design, kterému dával přednost, musí splňovat především jeho do detailu propracované ekonomické a sociální plány, a to i s výhledem do budoucnosti.

1.1.2. Moderní řízení a materiální prostředí města

Počátkem 20. let vyvinul Tomáš Baťa specifický typ podnikového řízení, které je známo jako Baťův systém. Byl založen na individuální motivaci. Každé dílně byla dána samospráva, každá měla svůj vlastní účet a jednala s ostatními vnitropodnikovými jednotkami jako dodavatel se zákazníkem. Taková autonomie vedla ke mzdové politice, která kopírovala zisky nebo ztráty jednotlivých oddělení. Lidé tak byli motivováni pracovat pro sebe. Baťa kladl velký důraz na jednotlivce a rozvoj osobního talentu. Tyto

premisu prosazoval společně se zaváděním metod masové produkce, jejichž průkopníkem se stal již během první světové války, když pro svůj podnik získal kontrakt na výrobu obuvi pro rakousko-uherskou armádu. Konjunktura 20. let byla pro firmu obdobím velkého úspěchu, kdy stále více pracovníků vyrábělo stále více párů obuvi: v roce 1922 1 800 dělníků vyrobilo 8 000 párů denně, v roce 1928 12 000 dělníků vyrobilo 75 000 párů denně a v roce 1932 18 700 dělníků vyrobilo 144 000 párů obuvi denně.

Důležitou součástí podnikové strategie byly i nové formy reklamy a propagace, v nichž byla zdůrazňována „modernost“ firemních produktů a metod a především výsledná nízká cena. Klíčovým prvkem reklamních kampaní byla hustá síť maloobchodních prodejen, které se nacházely nejen v každém větším městě tehdejšího Československa, ale dokonce i v zahraničí. Samotné firemní obchody byly zároveň reklamou i symbolickým zhmotněním baťovských metod. Nakupování v nich bylo pro zákazníky skutečným zážitkem. Pavel Halík na konferenci ve Zlíně v roce 1991 popsal radost, kterou kdysi prožil, když si jako malý chlapec kupoval boty v Baťově obchodě. *„Zlín jsem navštívil jen několikrát a pokaždé na mne dýchla zvláštní atmosféra, na niž jsem byl připravován už od dětských let. Fotografie zlínského centra ukazovaly svět moderního města, něco zcela odlišného od prostředí měst a městeček s oprýskanými starými zdobenými fasádami, které na nás působily těžce a ponuře. Ale i sem vyzařovala přítomnost Zlína prostřednictvím Baťovy prodejny, prosklené, s lehkými křesly z kovových trubek, prosvětlené a vzdušné, vonící příjemně gumou. Toto prostředí jsem jako děčko miloval, stejně jako jsem si později rád prohlížel fotografie moderního Zlína.“* (Citováno podle HALÍK, P.: Zlín. In: *Kulturní fenomén funkcionalismu*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1995, s. 25.)

Baťovi obchody působily jako příjemné architektonické překvapení i v řadě velkých měst jako v Praze, Brně, Ostravě, Bratislavě, Karlových Varech a brzy také v zahraničí v Amsterdamu a jinde. Jejich volný a elegantní modernismus (jediným ornamentem byl nápis Baťa) silně kontrastoval s klasickými a historickými budovami, kterými byly obchody obvykle obklopeny.

Samotný Zlín byl vzrušující a „nový“ pro všechny, kteří ho navštívili (včetně mnoha zahraničních architektů, např. i francouzského architekta Auguste Perreta). Město bylo uznáváno jako nejucelenější příklad moderní funkcionalistické architektury. A navíc to byl funkcionalismus zbavený ideologické zátěže CIAM. Charakteristický rys budov, jenž tvořil vždy a všude nesmazatelnou a zřetelnou stopu, však nebyl jen prací samotných architektů. Ve skutečnosti se na výsledné podobě staveb výrazně projevil fakt, že byly do

značné míry budovány ze standardizovaných železobetonových, konstrukčních prvků, které omezily volnost architektonického designu. Město, továrna a všechny ostatní budovy byly vybudovány skupinami architektů, inženýrů a dělníků, pracujících společně. Standardní blok, se kterým se vždy začínalo, byl zpevněný betonový čtverec o rozměrech 6,15 x 6,15 m. Od roku 1924, kdy bylo řízení továrny reorganizováno a byl přijat nový program stavby výrobních budov, se tato stavební jednotka používala všeobecně. Mezi její výhody patřilo, že byla levná, flexibilní a pomohla urychlit stavební proces. Nová pětipodlažní tovární budova z roku 1924 byla postavena za pouhých pět měsíců ode dne, kdy byly vykopány základy až do dne, kdy byl zahájen provoz.

Byl to naprostý opak známé obuvnické továrny vybudované Waltrem Gropiusem pro německého podnikatele Karla Benscheidta v roce 1911. Gropius navrhl budovu v revolučním designu s prosklenými vnějšími zdmi. Postavit tuto budovu však trvalo tři roky a neobešlo se to bez velkého zadlužení. Baťa nechtěl použít tento druh „špičkové“ architektury. Vladimír Karlík, jeden ze dvou nejdůležitějších architektů města Zlína (tím druhým byl F. L. Gahura) citoval, co slyšel říkat svého Šéfa (jak říkávali Tomáši Baťovi): *„Nabývám dojmu, že většina architektů se zajímá především o to, aby postavili památníky sami sobě. To není v našem zájmu, budovy musí sloužit nám a našim lidem. Samozřejmě zde jsou i další faktory: čas, věda, technologie a z těchto je pro nás nejdůležitější čas.“* (Citováno podle ŠLAPETA, V.: *Baťa - architektura a urbanismus 1910-1950*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1991, s.106.).

Baťa budoval město Zlín jako pevnou (materiální) součást struktury řízení pro své unikátní podnikatelské metody. Od počátku proto věnoval značné úsilí sociálnímu a materiálnímu prostředí města. Byl natolik prozíravý, že věděl, že tato dvě prostředí od sebe nelze oddělovat. V centru jeho zájmu stáli především zaměstnanci, jež měli vést plnohodnotný a spokojený život. Jeho hlavní premisa, jež zásadním způsobem ovlivnila charakter města, je vtělena do hesla - *“Pracovat kolektivně – bydlet individuálně.“* Ve svém názoru na způsob uspořádání průmyslové společnosti Baťa kladl důraz především na spokojený rodinný život továrních pracovníků. Veškeré bydlení ve Zlíně bylo proto budováno v malých rodinných domcích s vlastní zahrádkou. Samozřejmě zde existovaly také ubytovny pro svobodné, i ti ovšem měli postupně směřovat k rodinnému bydlení v zahradních čtvrtích. Zlín se nacházel v retardované oblasti s vysokou nezaměstnaností. Mnoho Baťových zaměstnanců přišlo do Zlína za prací právě z těchto zaostalých venkovských oblastí. Tito noví zaměstnanci měli být v souladu s firemní filosofií

ve zlínském prostředí rychle urbanizováni – tj. naučení novému, průmyslovému životnímu stylu.

Stejně jako Howard byl i Baťa připraven rozvinout pro své město schéma, které by vytvořilo nové sociální ideály pro jeho občany. Byl připraven dosáhnout rovnováhy mezi městem a venkovem. V rámci svého záměru - modelové bydlení se sociálními a kulturními aktivitami obyvatel - chtěl přeměnit původní maloměstské sídlo na centrum moderního městského života, aniž by zničil jeho venkovský charakter. Bývá citován jak říkal: „*Budovy: to jsou jen sloupy cihel a betonu. Stroje: to je jen množství železa a oceli. Lidé jsou ti, kdo jim vdechnou život.*“ (Citováno podle POKLUDA, Z.: Baťovi zaměstnanci. In: *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*. Zlín: Nadace Tomáše Bati 2004, s. 26)

Baťa často vyslovoval rčení tohoto typu, která byla používána k rozsáhlé propagaci nového životního stylu založeného na masové tovární výrobě. Naštěstí pro dělníky i ostatní občany města si Tomáš Baťa udržel přehled o tom, co je dobré pro podnik a co pro jeho lidi. Jeho progresivní reformy tak byly vždy promyšleny s ohledem na jejich sociální kontext a přímý dopad na obyvatelstvo.

Firemní architekti a projektanti v průběhu konjunktury 20. let vyřešili velmi levně, za cenu mírné monotónnosti, rozhodující problém výstavby dělnických obydlí. Ve Zlíně existovalo pouze několik do detailů standardizovaných typů obytných domů. V zásadě je lze rozdělit na několik typů jedno-, dvoj- a čtyřdomků (domky pro dvě rodiny nakonec v zahradních čtvrtích převládly; dokázaly v sobě nelépe spojit propagovaný ideál „vlastního rodinného domku“ a náročné ekonomické požadavky vedení). Vzniklé bytové jednotky stály ve Zlíně přibližně 25 000 a 30 000 korun. Ve stejné době stály nejlevnější dělnické byty např. v brněnské čtvrti Nový Dům cca 5krát více. To bylo pro výstavbu firemních domků rozhodující. Snížením nákladů na jejich stavbu bylo možné domky stavět s menší hustotou umístěné ve vlastních zahrádkách. Počáteční úspěch podniku v levném budování jak továrny, tak domků pro zaměstnance, byl zopakován rovněž při rozrůstání podniku do zahraničí ve 30. letech.

Baťa začal kolonizovat svět výstavbou továren a bytových jednotek podle zlínského modelu v Ottmuthu v Německu, v Mohlinu ve Švýcarsku, v Borovu v Chorvatsku, v Chelmeku v Polsku, v Tilbury v Anglii, v Bestu v Holandsku, v Hellcourtu a ve Vernonu ve Francii, v Martfu v Maďarsku, v Batangaru v Indii a v Belcampu v USA. Na konci meziválečného období se Baťovy podniky nacházely v 90 zemích.

V samotném Zlíně byla do roku 1935 rostoucí poptávka po levném bydlení doplněna také o vysoce kvalitní domy v osobním vlastnictví. Rostoucí úspěch vedl k rozvoji trhu s bydlením, což byla známka rostoucí ekonomické nezávislosti obyvatel města. Jeden z Baťových nejtalentovanějších architektů, architekt Miroslav Lorenc, který pracoval pro firmu od roku 1930, se dokonce dokázal osamostatnit a otevřel ve Zlíně vlastní projekční kancelář. Navrhl pro soukromé stavebníky z řad obyvatel města množství architektonicky kvalitních objektů, které představovaly jistou protiváhu proti standardizované firemní zástavbě. Jeho kariéra byla první známkou rozpínání města, které se stalo sebevědomou a samohybnou společností, dominovanou sice Baťovým podnikem, ale již z části na něm nezávislou.

1.1.3. Zlín a tvorba moderní městské civilizace

Tvrzení, že lze Zlín považovat za „zahradní město“ moderního idiomu, nebazíruje jen na použitém typu zástavby (volně stojící rodinné domky). Sám Howard věřil, že jeho myšlenka zahradního města bude stát v čele novodobé stavby měst především díky moderním technologiím a vysoké kultuře bydlení. Baťa a jeho následovník v čele firmy, nevlastní bratr Jan Antonín Baťa, využili nové technologie (elektřinu, telefon, automobil, kino, rádio apod.), aby vytvořili spokojenou formu moderního života. Oba milovali letadla a moderní způsoby cestování. Oba se intenzivně zajímali o zdravý způsob života a sport, oba přitahovala reklama, film a ostatní formy moderní komunikace. Firma Baťa vytvořila ze Zlína centrum všech těchto činností v konkurenci s tradičními historickými městskými centry. Zlín byl průkopnickým městem v meziválečném období stejně jako např. anglický Lechtworth v letech před první světovou válkou.

Město se stalo dokonce jedním z důležitých center československého filmu. I u zrodu známých zlínských filmových ateliérů stála samozřejmě firma Baťa. Tomáš Baťa používal při výrobě svých reklamních materiálů ve 20. letech nejprve pražská studia. Postupem času to však bylo příliš drahé a tak firma vybudovala své vlastní filmové oddělení. Do roku 1935 toto oddělení přilákalo bezpočet mladých profesionálů z Prahy a dalších měst. Byli posláni do Moskvy a do Ameriky (kde měli nakoupit nejnovější vybavení). V roce 1936 bylo ve městě dokonce postaveno nové filmové studio v moderním zlínském stylu. Bylo to právě zlínské studio, které natočilo dokument o T. G. Masarykovi, který během natáčení zemřel a film se tak stal národní památkou. Zlínské studio,

vybudované původně k natáčení reklamy, se postupem času stalo moderním nezávislým studiem.

Tato cesta úspěchu byla v meziválečném Zlíně zopakována hned v několika oblastech společenského života. V malé zemi peroucí se s bídou a nezaměstnaností byly především v letech krize všechny iniciativy závislé na omezených zdrojích. Díky expanzi firmy ve 20. letech však ve Zlíně vznikla celá řada iniciativ a fondů na podporu sociálních a kulturních účelů. Nejvyšší prioritou bylo vzdělávání. Podpora začala vybudováním školky pro děti zaměstnanců a pokračovala založením školy pro chlapce a děvčata (proslulá Masarykova škola byla založena v polovině 20. let). Baťova společnost samozřejmě potřebovala vzdělanou pracovní sílu, proto byla firmou vystavěna celá Školní čtvrť, která soustředila školy pro děti všeho věku. Myšlenku školní čtvrti ve městě rozvinul architekt Gahura. Ten byl rovněž pověřen vypracováním regulačních plánů pro rychle rostoucí město (1921, 1927, 1931 a 1934). Podle nich byla budována podobná kulturní a vzdělávací centra pro každou nově budovanou čtvrť.

Ve 30. letech se objevila potřeba založení pokročilé vzdělávací instituce, která by sloužila celému městu. V nově utvářeném centru města byly zbudovány tzv. Studijní ústavy. Jednalo se o vzdělávací instituce nového typu přístupné široké veřejnosti, které spolupracovaly se světovými centry vědy, průmyslu, technologie a umění. Událost, která uspíšila jejich vznik byla paradoxně předčasná smrt Tomáše Bati (1932) a rozhodnutí vybudovat vhodný památník.

Úcta a vděčnost Tomáši Baťovi byla vyjádřena v budově Památníku umístěné uprostřed plánovaného Studijního ústavu (autorem projektu byl architekt Gahura). Památník, který je považován za jednu z nejvýznamnějších staveb klasické funkcionalistické architektury, byl postaven z železobetonového skeletu, prostor mezi sloupy vyplňovalo katedrální sklo. Interiér Památníku působil velmi prostorně a vzdušně, dominantou se stal letoun, ve kterém T. Baťa zahynul (umístěn u stropu vstupní haly, podepřen třemi ocelovými trubkami). Tato výjimečná stavba byla vhodnou památkou na průkopníka moderní architektury.

Stejný duch se odrážel i v novém Studijním ústavu, jehož budovy obklopovaly Památník. Původní záměr byl postavit 4 velké obdélníkové stavby ve „zlínském stylu“, věnované vědě a technologii, společenským vědám a umění. Kvůli finančním omezením však vznikly jen dvě z nich (dokončeny 1938). Od začátku byl ústav novým druhem střediska pokročilého vzdělávání, který byl určen pro všechny, kteří si přáli studovat a

používat při tom nejmodernější prostředky komunikace a výuky. Aby se v lidech vzbudil o vědu zájem, byly pořádány vědecké a technologické výstavy. Na začátku tyto výstavy nezaplňily všechny místnosti pro které byly určeny a tak byly prázdné prostory naplněny výtvarným uměním. Když se ústav slavnostně otevíral, obsahoval výstavy zahrnující vědu, technologii, umění a průmysl.

Studijní ústav poskytoval univerzitní studium, které bylo určeno především pro širokou veřejnost. Toho bylo možno dosáhnout v aplikovaných předmětech jako textil nebo vhodné použití nových materiálů např. gumy. Některá studia byla přímo spojena s podnikovými zájmy. V roce 1938 bylo otevřeno poslední oddělení ústavu – Orientální studia, zaměřená na výcvik pracovníků pro práci na dálném východě.

To, co znamenala tato kombinace akademického studia s praxí může být ilustrováno na historii vzniku umělecky zaměřených předmětů. Od první výstavy ve Studijním ústavu (1936), zlínské umělecké Salony nabíraly na síle (v prvním roce se Salonu účastnilo 90 000 lidí). Salon se konal každoročně a brzy se stal důležitou událostí pro tehdejší československou kulturu, která nabízela možnost vystavovat práce mladým sochařům, malířům a dalším umělcům. Ministři a vládní politici navštěvovali zahájení Salonu a psalo se o něm také v místním i národním tisku. Zajímavé bylo hlavně to, že vystavované práce byly na prodej. Další část výstavy se věnovala komerčnímu umění. Obsahovala reklamní plakáty z celého světa a vystavovány byly nejmodernější způsoby polygrafické techniky a komerční grafické práce.

Tyto iniciativy byly oživeny v roce 1937 po tom, co se podnik účastnil Světového obchodního veletrhu v Paříži. Tato mezinárodní soutěž zvýšila úsilí školit mladé talenty, aby byli schopni konkurovat na světovém trhu. Studenti během dne pracovali v podniku a potom chodili do školy. O sobotách trávili ve škole celý den. Předměty, které studovali, byly vhodné pro moderní podniky: kreslení, grafika, užitá grafika, reklama, modelování, sochařství, keramika, výroba hraček, anatomie, geometrie, chemie, architektura, dekorace interiérů, design výstav, truhlářství, módní návrhářství, malířství, historie umění, literatura, estetika, fotografie, restaurační práce, atd. Ústav byl zformován tak, aby každý pracovník z jakéhokoliv sektoru moderního průmyslu našel vhodné kurzy.

Ve Zlíně se rozvíjela také další sociální a kulturní zařízení. Iniciativa přicházela z podniku a vždy měla podporu městské rady. Důraz byl vždy kladen na modernost a pokrokovost zařízení. Jednou z nejpozoruhodnějších budov se stal Společenský dům. Jedenáctipatrová budova, postavená v roce 1931 podle návrhu M. Lorence (dokončena

podle úprav V. Karfíka, 1933) byla navržena jako společenské centrum města, a zahrnovala restaurace, kavárny, klubovny, herny a reprezentační místnosti. Její součástí byl hotel se 300 ložnicemi, vybavenými v moderním stylu včetně vlastního příslušenství. V jedenáctém patře se nacházela terasa, ze které byl nádherný výhled na celé město. Využívala se i pro letní taneční zábavy. Před budovou bylo o dva roky později postaveno kino o kapacitě 2270 míst jako největší obdélníková budova. V 50. letech byl postaven také krytý bazén.

Zlín je živoucím příkladem toho, jak mohla být uskutečněna myšlenka Howardova zahradního města. Základy této myšlenky byly modernizovány a vylepšovány tak, aby nejlépe vyhovovaly požadavkům Tomáše Bati a jeho vizi moderní společnosti.

1.2. Architektura meziválečného Zlína: geneze a širší souvislosti

Byla to Baťovská výstavba, která učinila starosvětské městečko Zlín moderním průmyslovým střediskem. Stalo se tak v historicky krátkém období let 1923-1938. Toto město, které lze v jistém smyslu považovat za Mekku evropské průmyslové moderny, ovšem nespadlo z nebe, bylo cílevědomě připravováno a budováno z iniciativy velkých investorů nové průmyslové dynastie Baťů. V roce 1894 založil Tomáš Baťa ve Zlíně se svým bratrem první obuvnickou „továrnu“ ve městě. První moderní tovární budovu postavila firma naproti železničnímu nádraží již v roce 1906. Při její stavbě byly zhodnoceny zkušenosti získané Tomášem Baťou během prvního pobytu v Americe (1905). Vzory amerického průmyslového stavitelství se staly v mnoha ohledech určující pro utváření stavební podoby továrního areálu firmy i v pozdějších letech. Po první světové válce se celý průmyslový areál začal přibližovat k městu. Baťovo ekonomické a společenské pojetí výstavby nebylo však zcela jeho objevem. Starším autorem byl už Alfred Krupp senior, který upoutal v poslední třetině 19. století celý svět výstavbou svých závodů a dělnických sídel v Essenu a jeho okolí.

Tomáš Baťa se obklopoval předními architektonickými odborníky. V počátcích samotným Kotěrou, později jeho žákem Jiřím Gočárem. Kotěrovi nechal vypracovat urbanistickou studii prvních dělnických kolonií Zlína (1916) a návrh vlastní vily (1911). Oba pak až do své smrti zůstali poradci firmy. Baťova zásada zněla: „*kolektivně pracovat – individuálně bydlet*“. Rozhodl se proto pro pavilónové pojetí výstavby závodů i města. Autorem prvního regulačního plánu Zlína (1921) se nestal nejvýznamnější český architekt - konzultant Jan Kotěra, ale jeho nadaný žák, František L. Gahura, jehož Baťa podporoval již za jeho studií na pražské uměleckoprůmyslové škole. Gahura byl také autorem dalších modifikací regulačních plánů z let 1927, 1931 a 1934, plánů jednotlivých městských čtvrtí, prvních sérií Baťovských dispozičně vynikajících a levných jednopatrových typizovaných rodinných domků, které pojal jako neoplocené stavby, oddělené mezi sebou jen živým plotem a dalších veřejných staveb.

Tomáš Baťa autoritativně zasahoval i do věcí, kterým plně nerozuměl. Vždy si ale dal poradit od odborníků. Miloval soutěže a soutěže se staly nedílnou součástí výběru nejlepších projektů pro firmu. Všechno, co po jeho smrti (1932) dělal Jan Baťa a generální ředitel Dominik Čipera, bylo pokračováním a rozvíjením koncepcí a myšlenek tohoto velkého šéfa.

Tomáš Baťa byl geniálním podnikatelem a organizátorem průmyslové výroby. Díky svému umění zvyšovat produktivitu práce se stal i iniciátorem moderní stavební technologie. Jako její základ zvolil - v přímé závislosti na amerických vzorech - model výstavby továrních budov bazírující na užívání standardizovaného průmyslového a konstruktivního systému, jehož základní jednotkou se stal železobetonový modul o rozměrech 6,15 x 6,15 m. První tovární budovy využívající principu nosné železobetonové kostry s cihlovými výplněmi železobetonových parapetů byly ve Zlíně postaveny v roce 1924. Brzy se ukázalo, že tato modulová osnova a technologie plně vyhovuje nejen průmyslovým, ale též veřejným a bytovým stavbám. Baťovský rastr bílých železobetonových konstrukcí, červených cihelných parapetů dal základ ryze funkcionalistickému stylu Zlína 30. let, který byl i po válce dlouho udržován a ve své koncepci vlastně dosud nepřekonán.

Údolí Dřevnice i poloha Zlína a Otrokovic navodily pochopitelně další specifické rysy výstavby Baťových závodů a sídel. Autor prvního regulačního plánu Zlína (1921) František L. Gahura využil tohoto terénu. Přírozenou západo-východní podélnou osu Dřevnice dotvořil úpravou železniční a silniční tepny. Dvě hlavní kompoziční osy města tvoří Gahurou upravená a zatravněná prostranství. Krátkou osu tvoří prostor svahu před Karfíkovým Společenským domem (1933) a protáhlou osu prostor svahu mezi učňovskými domovy s Gahurovým skleněným památníkem Tomáše Bati (1933). Obě hlavní osy byly už při vzniku lemovány alejemi dřevin, stejně jako veškeré cesty a chodníky. Všechny tyto znaky výstavby Zlína postupně vytvářely zvláštní prototyp vzorného funkcionalistického sídla.

Firma Baťa výrazně zasáhla i do teorií moderního urbanismu. V polovině třicátých let vypsala soutěž na ideální průmyslové město pro deset tisíc obyvatel, kterou vyhrál Jiří Gočár. Zlín se stal spolu s Gočárovým Hradcem Králové a brněnskou a pražskou meziválečnou modernou památníkem moderního světového urbanismu první poloviny 20. století.

1.3. Architekti a jejich vliv na utváření stavebního obrazu města

Zlín se stal do konce meziválečné éry průmyslovým centrem, jež bylo mnohými současníky pokládáno za vzor budování průmyslového sídla moderního typu (k jeho obdivovatelům patřil mimo jiné i světoznámý architekt Le Corbusier). V pozoruhodném souznění s okolní krajinou a místní sociální realitou bylo v okolí původního maloměstského prostoru a v úzké návaznosti na něj, budováno průmyslové město zahradního rázu s velkoryse projektovanými odpočinkovými a rekreačními plochami. Nová podoba Zlína byla formována pokrokovými osobnostmi architektury a urbanismu, soustředěnými kolem iniciativní podnikatelské osobnosti Tomáše Bati.

Nejvýraznější osobností meziválečné zlínské architektury byl bezesporu architekt František Lydie Gahura, (podrobněji o něm viz kapitola 1.4.). Do meziválečné stavební i kulturní historie města přispěli ovšem nemalou měrou i další architekti, projektanti a stavitelé působící ve Zlíně a podílející se tak na charakteru a koncepci rozvoje městské architektury a urbanismu. Vedle níže zmíněných (Vladimíra Karlíka, Jiřího Voženílka a Miroslava Drofý) si zaslouží jmenovat taktéž architektky Jana Kotěru, který vypracoval regulační plán pro stavbu první dělnické kolonie ve Zlíně (1918) a již před I. světovou válkou se podílel na přestavbě Baťovy vily (1911), Miroslava Lorence, který je autorem Živnostensko-průmyslové záložny (1932) a mnoha velkokapacitních bytových domů a také spoluautorem Společenského domu (1931), tehdy největším a nejmodernějším hotelem v republice a spoluautorem školského areálu (1927-1935). Další jména architektů spojená s městem Zlínem a firmou Baťa jsou: Josef Gačár (odborný poradce fy Baťa, 1930-1939), Antonín Vítek, Erick Svedlund, Adolf Benš, Vladimír Kubečka a mnozí další.

Zlínská investiční expanze počátku třicátých let se časově kryje s nástupem (1930) nového mladého šéfa projektových ateliérů Baťovy stavební a. s. ing.arch. Vladimíra Karfíka. Brzy po svém návratu z USA, kde působil mezi léty 1927-1930, mimo jiné u Franka Loyda Wrighta, vypracoval návrh přestavby a dobudování Společenského domu (1933). Ve Zlíně realizoval množství dalších objektů. Především celou řadu staveb pro bydlení, jako různé typy rodinných domků určených pro hromadnou výstavbu, vily vedoucích pracovníků firmy Baťa (Čiperova, Vavrečkova, Hlavničkova atd.), nájemní domy, učňovské domovy (1930-1946, spoluautor). Vedle toho zde realizoval celou řadu dalších staveb: evangelický kostel (1935), společenské centrum Díly (1936), filmové ateliéry a laboratoře na Kudlově (1935-1940) a především jedno z vrcholných architektonických předválečných děl v Československu, správní budovu firmy Baťa

(1938). V nedalekých Otrokovicích pak Baťovo letiště (1935-1939) a zajímavě řešený Společenský dům (1936). Všechna díla z tohoto zlínského období se vyznačují perfektní vazbou funkčních vztahů, maximálním ekonomickým řešením, dobrým detailem, unifikací prvků, vyspělým technickým a konstrukčním pojetím. V každém z nich dokázal uplatnit nejprogresivnější technické novinky, které získal při pobytech v zahraničí. Jeho tvořivou aktivitu z tohoto období, kdy byl šéfarchitektem firmy Baťa, dokumentuje spolupráce na mnohých významných průmyslových komplexech, sídlištích a dalších objektech u nás i v zahraničí.

V Karfíkově ateliéru vyrostli i další vynikající architekti „zlínské školy“ - Jiří Voženílek a Miroslav Drofa.

Jiří Voženílek přišel do Zlína v roce 1937. Pracoval zde ve vývojové kanceláři firmy Baťa. Jeho čas přišel až poválce. Tehdy odešla ze Zlína garnitura architektů, kteří město vytvořili. Na výstavbě města se tehdy podíleli architekti Kubečka, Holeček, Ambrožek, Slezák. Jiří Voženílek se stal vůdčí osobností. Po roce 1945 byl vedoucím návrhového oddělení závodů Baťa, založil skupinu pro regulační plán města a Sbor pro výstavbu města Zlína. Byl prvním předsedou komise výstavby městského národního výboru a de facto hlavním architektem města. V tomto období vytvořil svá vrcholná architektonická a urbanistická díla. Nový typ továrních budov, které byly mnohokrát aplikovány jak na území továrny ve Zlíně, tak v sesterských závodech doma i v zahraničí. Vrcholným Voženílkovým dílem byl Kolektivní dům (1950).

Miroslav Drofa se přes návrhy rodinných domků dostal k projektování staveb občanského vybavení a průmyslových objektů, které byly realizovány v sídlištích a závodech koncernu Baťa. V letech 1928-1945 projektoval u firmy jedno-, dvou-, čtyřdomky a domky řadové, některé ve spolupráci s architektem Vladimírem Karfíkem. Spolupracoval na firemních Domech služby, podílel se na typech malých standardních prodejen a svobodáren. Pracoval rovněž na mnoha projektech v zahraničí. Strohý ekonomický tlak se stal překvapivě spolehlivou zárukou jednotnosti a čistoty jeho architektury. Po válce se Miroslav Drofa snažil navázat na předválečnou stavební tradici. V oblasti bydlení rozvíjel harmonicky všechny formy, od rodinného domku přes tříetážové, věžové a chodbové domy až po bydlení v kolektivních domech. Nejvýznamnější jsou věžové domy (1947) a tzv. Morýsovy domy (1947), které byly první realizací tohoto typu v Československu. Padesát let (1927-1977) pracoval architekt Drofa nepřetržitě v jedné projektové organizaci a je autorem více než 100 souborů a staveb.

1.4. Osobnost zlínského architekta Františka Lydie Gahury a jeho dílo

Meziválečná stavební činnost ve Zlíně byla podmíněna rozmachem průmyslového koncernu, který si vynutil masové přesídlování venkovského obyvatelstva do města. Hlavní koordinátorem tohoto procesu se stal architekt a urbanista František Lydie Gahura. Od dvacátých let měl právě on rozhodující vliv na urbánní charakter zlínského prostředí.

František Lydie Gahura se narodil ve zlínské části Padělky. Od mládí tíhnul k sochařské tvorbě. Po vyučení sochařskému a štukářskému řemeslu vystudoval sochařství na Uměleckoprůmyslové škole v Praze (1910-1917, profesor Josip Plečnik). Existenční prostředky jeho rodiny byly v té době minimální, proto musel v průběhu studia pracovat v továrně Tomáše Bati. Pragmaticky založený Tomáš Baťa při svém názoru na umění, v němž viděl především službu člověku, vedl Gahuru k orientaci na architektonickou tvorbu. Gahura se s ohledem na Baťovy požadavky, ale i nutnost zajištění finančních prostředků pro svou sochařskou práci a pro vlastní rodinu, rozhodl pokračovat ve studiu architektury na Akademii výtvarného umění v Praze (1919-1923, profesor Jan Kotěra). Byl i nadále zaměstnán ve firmě Baťa ve Zlíně a souběžně začal pracovat i jako samostatný sochař a architekt. V Gahurově raném architektonickém díle se projevil silný vliv jeho pedagogů Josipa Plečnika a Jana Kotěry. Snaha o formální dokonalost, pochopení lidského poslání architektonické činnosti i hluboké historické zakotvení se odráží v celé jeho tvorbě. Studijní školní práce jsou příkladem velkorysého pojetí a důrazu na výtvarnou složku. Závěrečný diplomový projekt budovy radnice pro Zlín byl v roce 1920 vybrán v soutěži, které se účastnili i členové Spolku čs. inženýrů a architektů a Společnosti architektů v Praze. V roce 1921 byl na zasedání zlínské městské rady doporučen Gahurův návrh k realizaci. Základní kámen radnice byl položen 13. srpna 1922 a v polovině roku 1923 byla stavba dokončena a zkolaudována. Radnice na náměstí Míru (dříve Masarykovo, Hlavní) patří k prvním architektonickým realizacím. I když nespĺňovala Baťovy představy o charakteru nové reprezentativní architektury, stala se vhodným doplněním zástavby historického jádra a byla zdařile vkomponovaná do prostoru náměstí.

V letech 1919-1932 vypracoval F. L. Gahura jako firemní architekt řadu projektů na základě požadavků Tomáše Bati, který při svém pragmatickém přístupu zdůrazňoval především minimální nákladnost a účelnost jednotlivých staveb. Gahurovou zřejmě jedinou navrženou a realizovanou tovární budovou byla extrahárna a sklad (1924, později zbořena) se zajímavou modelací cihlové výplně. Režná cihla se stala jedním z charakteristických znaků „baťovské architektury“, tedy i Gahurovy architektury. Z roku

1924 pocházejí první, ještě v puristickém duchu navržené varianty Společenského domu pro zaměstnance firmy.

Mezi první rozsáhlejší firemní úkoly patřila výstavba nemocničního areálu – Baťovy nemocnice (1926-1936), na jehož realizaci spolupracoval s MUDr. Bohuslavem Albertem, jenž tehdy řídil zlínské zdravotnictví. Místo pro celý areál bylo zvoleno dále od továrny, na hranici katastrálního území obce Příluk, na pravém břehu horního toku řeky Dřevnice. Hlavní část nemocnice byla vybudována za poměrně nízkých nákladů během devíti měsíců a zařízena podle nejnovějších zdravotnických poznatků. Okolní zeleň a působivé pavilónové řešení příznivě ovlivňovalo i psychiku nemocných. V letech 1940-1942 spolupracoval architekt na návrzích rekonstrukce nemocnice a v roce 1943 vypracoval již nerealizovaný projekt na znovuvybudování Baťovy nemocnice se zajímavým urbanistickým řešením celého areálu.

Úplná přestavba dosud se živelně rozvíjející továrny začala v letech 1924-1925. Byl vyvinut nový typ standardních továrních budov s rozměry 18,45 x 79,45 m o 39 konstrukčních polích. Gahura spolupůsobil vedle stavebních techniků a inženýrů na vytvoření železobetonového skeletu o polích 6,15 x 6,15 m – základní stavební jednotky, stanovené na základě maximálního rozponu železobetonu a ovlivněné stylem průmyslové výstavby v Americe. Standardizovaný konstrukční systém, určený původně pro tovární budovy, uplatňoval architekt s velkou tvůrčí invencí v nejrůznějších variantách v kombinaci s cihlovými a skeletovými výplněmi i pro veřejné stavby.

Železobetonovou kostru využil důsledně při výstavbě obecných škol, nazvaných Masarykovy pokusné školy (1927-1928). Školy měly dvě rozbíhavá křídla, spojená ve středu zasklenou halou s tělocvičnou a kreslírnu. Obě spojené budovy Masarykových škol měly být první etapou při budování celého, na sebe navazujícího vzdělávacího systému. Masarykovy školy měly nejen vysokou architektonickou hodnotu, ale byly i důležitým urbanistickým prvkem uzavírajícím východní část náměstí Práce a současně otevírajícím vstup do nově se rodící Školní čtvrti.

V intencích zlínského architektonického standardu byly jako blokové konstruktivistické stavby postaveny rovněž internáty Mladých mužů a žen Baťovy školy práce (1927-1935) i Gahurou navržené budovy Studijního ústavu I (1936-1937) a Studijního ústavu II (1937-1938). Měly prostý obdélníkový půdorys a betonový skelet. Členil stavbu do obvyklých prostorových jednotek 6,15 x 6,15 m, utváření internátů bylo

variabilní. Oba studijní ústavy měly být součástí pěti budov vyššího školství, soustředěných kolem Památníku Tomáše Bati.

Gahurův Obchodní dům Baťa ve Zlíně, jenž vznikl počátkem 30. let, byl jednou z prvních staveb na nově se formujícím náměstí Práce. Součástí náměstí Práce se stala i zlínskému stavebnímu standardu se vymykající budova Velkého kina (1931), která měla být jen prozatímním řešením potřeby kulturního stánku v blízkosti továrny. Velké kino, navrhované původně pro 2 000 diváků, mělo konečný počet 2 500 sedadel a stalo se největším kinem v republice. Kino, postavené jako dočasná stavba, slouží po řadě úprav dodnes svému účelu.

Nesporně vrcholným dílem Gahurovy stavitelské tvorby je Památník Tomáše Bati, který architekt realizoval po Baťově smrti (12. července 1932) k jeho počtě jako výrazný solitér a ukončení internátního prospektu, jenž se přimyká k prostoru náměstí Práce. „Skleněný krystal“ památníku byl současně završením celé Gahurou koncipované „zelené“ severojižní reprezentační osy. Při aplikaci standardního konstrukčního modulu v kombinaci se skleněnou výplní dosáhl dokonalé čistoty architektury, souladu konstrukce a formy, působivosti a přesvědčivosti, výtvarné dokonalosti exteriéru i interiéru. Vnitřní halový prostor byl rytmizován pouze sloupy a ponechán zcela volný, akcentem interiéru se stalo jednoramenné schodiště a především samotná emotivně působící instalace.

Výraznou složkou Gahurovy tvorby byla výstavba sakrálních staveb a památníků, přestože pouze malá část návrhů byla realizována. Především při jejich vnitřní výzdobě mohl architekt uplatnit svůj sochařský talent. Jeho návrhy překvapují vysokou výtvarnou úroveň. Mezi první realizace patří holandským hnutím De Stijl ovlivněná kaple sv. Václava na Kudlově.

Gahura se podílel jako nástupce svého profesora, poradce pro architekturu ve Zlíně, Jana Kotěry, i na vzniku prvních typizovaných, sériově stavěných rodinných domků. Vyznamenal se především nápadem na situování celých jejich kolonií bez náročných úprav terénu. Důmyslným uspořádáním po vrstevnicích a maximálním využitím zeleně docílil při požadovaných minimálních nákladech maximální efekt organického spojení továrny a celé na ni navazující zástavby s přírodou.

Vývoj Zlína si vynutil velkorysé urbanistické řešení. V letech 1925-1930 došlo k prudkému rozvoji továrny a města po stránce stavební i urbanistické. V tomto procesu město získalo zcela svébytnou architektonickou a urbanistickou podobu.

Hlavním tvůrcem tohoto urbanistického pojetí byl právě architekt Gahura. Po smrti Tomáše Bati se Gahura stáhl z firemního prostředí, především pro neshody s novým šéfem koncernu Janem Antonínem Baťou a pro nesouhlas s růstem kvantity realizovaných staveb na úkor jejich kvality. Od roku 1933 (do roku 1945) působil jako první městský architekt na zlínské radnici. Podle jeho „Polohového a regulačního plánu Zlína“ z roku 1932 a především „Základního plánu upravovacího obcí Velkého Zlína“ z roku 1934, jež byly protkány smělymi a novými urbanistickými myšlenkami, se pak skutečně téměř dvacet let město budovalo.

Originálním urbanistickým řešením, ojedinělým i v evropském kontextu, je Gahurův parkový prospekt v centru Zlína (1927-1937) lemovaný dvěma řadami internátů, podřízených konfiguraci terénu a završený po smrti Tomáše Bati jeho Památníkem a později budovami Studijních ústavů.

S úmyslem věnovat se sochařské práci začal Gahura studium na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. Teprve pod vlivem Tomáše Bati a jeho pragmatického nazírání na poslání umělce a potřeby Zlína i firmy se rozhodl pro studium architektury. Přesto při své architektonické a urbanistické práci zůstal také sochařem a svůj sochařský talent uplatnil nejen ve volné tvorbě, ale i v návrzích výzdoby projektovaných veřejných staveb (např. varianty návrhů divadla na náměstí Práce, soutěžní návrh Památníku Tomáše Bati v Otrokovicích - Baťově, návrh řešení vstupu na Lesní hřbitov, studie sakrálních a obřadních staveb). Z jeho sochařské dílny pocházejí mimo jiné busty Tomáše Bati, Jana Antonína Bati, jejich otce, i významných osobností českých dějin a zlínského regionu jako byly Jan Amos Komenský, Božena Němcová a František Bartoš pro zlínské školy, dále je možno uvést sochu kováře pro zlínskou radnici, pietní kříž pro Lesní hřbitov, řadu náhrobků na okolních hřbitovech, které dokládají Gahurův nesporný talent, jež se nemohl pro velké pracovní vytížení rozvíjet.

Vedle architektonické, urbanistické a sochařské práce byl Gahura aktivním členem mnoha komisí a poradních sborů pro stavebnictví a architekturu. Působil v řadě společenských institucí. Byl jedním z hlavních iniciátorů a organizátorů kulturních akcí ve Zlíně. Pracoval jako pedagog na mistrovské a stavební škole. Propagoval zlínskou architekturu formou příspěvků na kongresech i v odborných časopisech. Zval do Zlína výrazné osobnosti architektury (např. Le Corbusiera, A. Perreta, E. Schöna, J. Horára, J. Štěpánka, E. Hrušku, A. Wiesnera, J. Viška) a umění (J. Čapek, E. Filla, J. Trampota, A. Slavíček) a vedl s nimi rozsáhlou korespondenci. Byl členem řady uměleckých spolků a

nositelem ocenění za architektonickou práci. Stál u zrodu Školy umění ve Zlíně, kde také vyučoval estetiku a stavbu měst. Spoluorganizoval Zlínské salóny a měl hlavní podíl na vzniku stálé galerie.

Za svůj zcela osobitý charakter města v zeleni se širokými volnými prostory, spojenými s okolními lesy, vděčí Zlín v mnoha ohledech právě tomuto velkému architektovi.

1.5. Památník Tomáše Baťa

1.5.1. Kontext projektu a okolnosti výstavby

12. července roku 1932 zamýšlel Tomáš Baťa podniknout obchodní cestu do Möhlinu u Curychu, kde chtěl zahájit provoz nové koncernové továrny. Přestože byla mlha, naléhal Tomáš Baťa na svého pilota, bývalého válečného letce Jindřicha Broučka, aby letadlo (Junkers D 1608) okamžitě bez ohledu na nepříznivou meteorologickou situaci vzlétlo. Sedm minut po startu se jejich letadlo zřítilo. Tento den se zapsal černým písmem do historie města Zlína.

Památník největšího československého podnikatele se měl stát novou dominantou Zlína. S jeho stavbou bylo započato již v roce 1933 a v téže roce (jak bylo ostatně u Baťů dobrým zvykem) byla dokončena. Autorem památníku nemohl být snad nikdo jiný než Baťův blízký spolupracovník, spolutvůrce pozoruhodné urbanistické a architektonické koncepce města a vůdčí osobnost firemního stavebního oddělení, architekt Gahura.

Gahura situoval objekt Baťova památníku na přirozený vrchol zelené severojižní osy v centru města, kterou po obou stranách lemovaly monumentální budovy podnikových internátů (dívčí domovy a internáty Mladých mužů), které zde byly stavěny již od roku 1927. Pro tuto novou dominantu města nemohla být vybrána příhodnější poloha. Protipólem památníku, jenž de facto uzavíral jednu stranu této osy, byla Baťova vila na Čepkově nacházející se na druhé straně zlínského údolí.

Nepříliš rozlehlá stavba byla chápána jako zárodek rozsáhlejšího díla a byla původně koncipována jako vstupní objekt do souboru budov Studijních ústavů (viz příloha – dokumentace D1), jenž byl ovšem nakonec realizován v méně monumentální formě. Památník tak zůstal volně stojícím pavilonem.

1.5.2. Architektonické řešení

Na toto Gahurovo vrcholné dílo byl pochopitelně použit železobetonový skelet se základním konstrukčním modulem 6,15 x 6,15 m, tak jako téměř na všech firemních stavbách. Gahura zde ale na rozdíl od řady jiných veřejných objektů zcela odboural režné cihelné zdivo, další neodmyslitelný znak zlínské architektury. Prostor mezi sloupy vyplnil tzv. katedrálním sklem, osazeným do subtilních ocelových rámců na celou výšku objektu,

čímž podtrhl vertikálnost této objemem nevelké stavby. Postavil ji tím do protikladu k výrazně horizontálně členěnému rastru později postavených studijních ústavů (I. 1937, II. 1938). Gahura původně zamýšlel obložit betonové části nerezovým plechem, k čemuž ovšem nakonec při vlastní realizaci stavby nedošlo (proběhlo jen pokusné obalení prvního sloupu na severozápadní straně). Právě vertikálnost stavby, její otevřenost a materiálová jednoduchost (beton, ocel, sklo) dodávají Památníku Tomáše Bati zvláštní, zcela osobitý architektonický výraz.

Budova Památníku Tomáše Bati byla postavena v půdorysném rozměru 19 x 37,5 m, s výškou 13,5 m, s kulatými sloupy o průměru 50 cm, v konstrukčním systému železobetonového skeletu 3 x 6 polí (pole 6,15x6,15 m). Její dispozici tvořil zcela otevřený prostor sloužící různým částem expozice, která se stala akcentem interiéru (osudový letoun byl jejím vyvrcholením). Volný prostor nebyl nikde narušen žádnými vestavbami. V původní budově se nenacházely ani žádné toalety a přípojka vody, což dokládají protokoly z jednání o stavebním povolení a kolaudaci (viz příloha – dokumentace D2, D3). Objekt byl v třípodlažní (z východu), hlavní vstupní hala byla rozprostřena přes dvě podlaží (ze západu). Dominantou celého prostoru bylo jednoramenné schodiště. Celý prostor působil kontinuálně, návštěvníci jej vnímali jako celek. Původní vchod do budovy byl umístěn v čelní fasádě, ve druhém poli zprava. Z dvojice dveří byly zachovány pouze jedny, které dnes slouží jako pomocný vstup.

Objekt památníku musel po svém dokončení působit ohromujícím dojmem, což je patrné především z dobových fotografií (viz příloha – dokumentace D4). F. L. Gahura o této stavbě řekl: „*Chtěl bych, aby architektura Památníku vyjadřovala velkorysost, jasnost, vzlet, optimismus i prostotu – to byly všechno zvláštnosti Tomáše Bati*“ (Citováno podle Památník T. Bati. In: *Zlín, 17. 3. 1933, pátek*.)

Do celkového vyznění stavby bohužel velmi nešťastně zasáhly pozdější přestavby (zejména několik podstatných stavebních zásahů v letech po druhé světové válce). Jejich výsledkem je velmi neradostný současný stav objektu, jenž nerespektuje a překrývá základní záměry Gahurova architektonického pojetí, které z Baťova památníku činilo jeden z klenotů české (a nejen české) moderní architektury.

Kompozici Památníku Tomáše Bati analyzoval v souvislosti s Gahurovými estetickými názory historik architektury Pavel Zatloukal. Ve svém příspěvku předneseném na konferenci Kulturní fenomén funkcionalismu mimo jiné uvedl:

„...pokusme se na architekturu památníku podívat prostřednictvím Gahurových osobitých názorů na estetiku, jež formuloval o desetiletí později. Projevily se již v případě urbanistické koncepce; vertikálnost památníku (prvek podle architektury teorie dynamický) kontrastuje s horizontalitou (tedy naopak se statickým prvkem) sousedních studijních ústavů. I celková klasicizující urbanistická koncepce odpovídá jeho tezi o nutnosti „... spojit racionalismus s monumentalitou“ (Gahura, F. L.: *Estetika architektury*. Zlín: 1943. s. 10.). Za základní rys soudobé estetiky ovšem považoval rytmus, případně i standardizaci, přičemž „...na dokonalé umělecké dílo lze aplikovati vždy určitý geometrický řád“ (s. 71.). Architekt však především zajímalo ještě něco jiného. Podobně jako Le Corbusier uvažoval i Gahura o staronovém problému univerzálního měřítka. Vychází přitom z představy, že zatímco starořecký modul, který čerpal z formy a proporce, byl měřítkem pouze relativním, dnešní modul, rozvinutý na „stavebním racionalismu“, tíhne k absolutnu.“ (s. 10)

Není vyloučeno, že když za války formuloval tyto poněkud svérázné představy, reflektoval mj. i zkušenosti ze stavby Bařova památníku. Ten se totiž stal nejčistším ztělesněním, či přesněji řečeno praktickým předznamenáním této estetiky. V nejvyšší možné míře u něj totiž architekt aplikoval jednu z met meziválečného funkcionalismu – standardizaci. Stejně důsledný se snažil být i v případě proporčnosti. Jak vztah památníku k hmotám studijních ústavů, tak vzájemné vazby jednotlivých částí vlastní budovy se bez výjimky odvíjel z principu zlatého řezu. Koncepce stavby však především ovládá ještě další prvek. V symbolice čísel vždy zaujímala výjimečné postavení magická trojka. Památník je třípodlažní, kratší průčelí jsou trojosá, delší dvojnásobná – šestiosá, půdorys druhého podlaží je rozdělen na dvě části po třech (devíti) polích, architektura se tedy skládá ze dvou čtverců obsahujících 3 x 3 moduly. Každý modul skleněného pláště pak člení 6 vertikálních a 9 horizontálních polí a dokonce i ventilačních klapek měl každý z modulů po šesti.

V případě Bařova památníku tedy Gahura vytvořil memoriální objekt, vybízející k mnohostranné kontemplaci a domýšlející navíc významnou část evropského duchovního dědictví. Mystiku čísel rozvíjel již pozdní Platon, zvláště však pythagorejci, přesvědčení nejen o tom, že podstatou a počátkem věcí jsou čísla, ale především o tom, že aplikace čísel představuje vydělování z chaosu. A ještě něco, co znovu rezonuje i v Gahurově estetice: krása je prožitkem uspořádanosti. Tak zvaný geometrický způsob myšlení se ovšem tradoval až hluboko do novověku, přičemž symbolický smysl některých čísel v křesťanství – zvláště trojky – není třeba připomínat.“ (Citováno podle ZATLOUKAL, P. : Památník

Tomáše Bati. In: *Kulturní fenomén funkcionalismu*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1995, s. 36-37)

1.5.3. Stavebně-technické řešení

Stavebně-technický průzkum Památníku Tomáše Bati provedl v roce 2001 ing. Petr Všečetka (viz VŠETEČKA, P.: *Stavebně-historický průzkum Památníku T. Bati ve Zlíně*. Zlín 2001.). Ve svém rozboru kromě jiného uvádí:

Konstrukční systém původní budovy Památníku je monolitický železobetonový skelet 3 x 6 polí (pole 6,15 x 6,15 m) s kulatými sloupy průměru 50 cm. Třípodlažní budova má půdorysné rozměry 19 x 37,5 m a výšku 13,5 m. Monolitický železobetonový skelet s kulatými sloupy byl stejného typu jako u řady budov postavených ve Zlíně ve 20. a 30. letech, bylo tedy možno při provádění použít standardní postupy, opakovaně používané bednění a výstavba byla rychlá. Sloupy jsou založeny na čtvercových betonových patkách. Železobetonový strop má celkovou výšku 50 cm. Průvlaky 25 x 50 cm probíhají v příčném směru a kolmo na ně jsou uloženy trámce 20 x 50 cm (osově od sebe vzdáleny 95 cm). Okrajové trámce stropu jsou uloženy do průvlaků a lícují s vnitřní plochou piliřů, v nárožích tedy vzniká atypické, diagonální napojení na sloup (konstrukční řešení těchto nároží podrobně nezjištěno). Původní železobetonová přímočará schodiště šířky 2 m byla umístěna v podélné ose budovy (obě byla při pozdějších stavbách odstraněna).

Konstrukce skleněného pláště měla přispět k vertikalitě a vzdušnému působení Památníku. Z fasády v pohledu vystupovaly kulaté sloupy, těsně před rovinnou jejich vnitřního líce byla skleněná fasáda v ocelové konstrukci a až několik centimetrů za ní čela železobetonových stropních desek. Skleněná fasáda byla z důvodů architektonického pojetí členěna také vertikálně. Sokl byl proveden z umělého kamene. Původní plochá střecha byla provedena ze škvárobetonu vyspárovaného ke dvěma vnitřním střešním svodům vedeným ve dvou středních sloupech s krytinou z dehtu prosté lepenky 3,5 kg/m² v jedné vrstvě. Všechny podlahy byly původně z červeného cementového potěru. Betonové konstrukce měl být ponechány bez omítek, v hrubém provedení po odšalování dřevěného nebo plechového bednění. Dobové fotografie ale svědčí o tom, že beton byl pravděpodobně povrchově upraven, snad tenkou vrstvou hladké cementové omítky světle šedého odstínu. Zda byla opatřena nátěrem či probarvena (ponechána v přirozeném odstínu) nelze z fotografií

určit. “ (Citováno podle VŠETEČKA, P.: 3.3. Konstrukce objektu. In: *Stavebně-historický průzkum Památníku T. Bati ve Zlíně*. Zlín 2001.)

1.6. Několik poznámek k původní expozici v Památníku Tomáše Bati

1.6.1. Koncepce expozice a její scénář

Ve stejném duchu jako celá stavba byl řešen i prostor uvnitř památníku, rytmizovaný pouze sloupy, který tak dával vyniknout expozici.

Vystavené předměty měly - jak můžeme usuzovat z dochovaných dobových fotografií interiéru - kolem sebe dostatek prostoru, mohly „dýchat“, expozice tak nepůsobila přeplněným dojmem. Dominantou haly byl letoun, ve kterém zahynul Tomáš Baťa i s pilotem Broučkem. Letadlo bylo v prostoru podepřeno třemi ocelovými trubkami. Je velké štěstí, že se zachovaly fotografie z původní expozice, protože máme nyní velkou inspiraci při hledání nového řešení.

Původní expozice z roku 1933 obsahovala: I. etáž: osobní památky Tomáše Bati upomínající na život a celé dílo zakladatele a budovatele nového Zlína (celá jeho pracovna, letadlo Junkers, obrazy, fotografie). II. etáž: sbírky historické a exotické obuvi. III. etáž: rozsáhlá expozice o vývoji Baťovských závodů a města od založení továrny v roce 1894 až po současnost (fotografie, kresby, plány, diapozitivy, diagramy, modely) a sbírka moderní obuvi (viz příloha – dokumentace D5).

Do poloviny září 1933 navštívilo památník zhruba 20 000 návštěvníků, do konce roku 1933 to bylo již 50 000 osob. V únoru 1934 byly započaty úpravy vnitřních prostor a expozice podle návrhů architekta Losmana z Bratislavy, které skončily v dubnu téhož roku. Než bylo započato s realizací první etapy výstavby studijních ústavů (1936), navštívilo Památník Tomáše Bati cca 200 000 lidí. Na přelomu roku 1940-1941 proběhly další úpravy expozice. O této výstavě máme podrobnější informace (viz kapitola 1.6.2. a praktická část P9 – P11). V I. etáži byly vystavené věci spjaté s osobností T. Baťou, ve II. etáži se nacházela expozice „Od nástroje ke stroji“ (vývoj obuvnických nástrojů až po současnou strojní výrobu, přehled výroby obuvi ve Zlíně), III. etáž prezentovala část firemní sbírky obuvi (celkem zde bylo vystaveno asi 500 párů bot). Do srpna 1943 navštívilo Památník již 1,5 miliónu osob.

V roce 1944 se v Baťově památníku uvolnila jedna etáž pro exponáty městského muzea (jednalo se především o archeologické nálezy, listiny, různé historické předměty, obrazy a plastiky, a také předměty spojené s osobou Františka Bartoše, významného

českého národopisce a filologa). Tyto sbírky zde byly uloženy a zpřístupněny společně se sbírkami baťovskými.

Další vývoj památníku, který zde jen stručně nastíním, nebyl příliš optimistický. 20. listopadu 1944 byla budova silně poškozena bombardováním a prakticky vyřazena z provozu. Většina sbírek zůstala provizorně uskladněna v poškozené budově, pouze část byla přenesena jinam, hlavně do sousedních Studijních ústavů. O více než půl roku později, v červnu 1945, se město jako nový správní orgán pokoušelo o obnovu muzea. Opravy však začaly až na podzim 1946. Pozdržení oprav bylo způsobeno nejen tím, že vedení národního podniku Baťa se muselo prioritně postarat hlavně o obnovení provozu v rozbombardovaných továrnách, ale také tím, že bylo velmi obtížné získat tak velké množství skla potřebného pro zahájení rekonstrukce.

V roce 1948 byla provedena inventura věcí zůstávajících dosud v budově (31. března 1948) a byla nadobro opuštěna koncepce dalšího fungování Památníku Tomáš Bati jako muzea. Památník byl organizačně přiřčen ke Škole umění a uzpůsoben k pořádání výstav výtvarných děl. Při urychlených úpravách byla část inventáře bez dokladu převezena jinam nebo ztracena. V této době byly údajně letadlo Junkers a motor z letadla převezeny na letiště v Otrokovicích. Zahájením XI. zlínského salonu byl Památník nazván Domem umění.

Dnes je Památník (Dům umění) sídlem Krajské galerie výtvarného umění a Filharmonie Bohuslava Martinů, Studijní ústav I slouží potřebám střední školy, v Studijním ústavě II sídlí Policie ČR, v okolních internátech jsou sídla firem, střední školy, Fakulta multimediálních komunikací Univerzity Tomáše Bati a ubytovací zařízení. Také předprostor Památníku změnil svou podobu. Původně byl využíván jako pěší zóna a korzo, sloužil také jako shromaždiště při oslavách, například prvního máje. Dnes se před budovou nachází parkoviště.

1.6.2. Architektonické řešení interiéru

Jak je naznačeno výše, výstavy v Baťově památníku byly několikrát obměněny. Podle dokumentačních fotek a půdorysů lze usuzovat, že při všech pozdějších úpravách vnitřních prostor bylo vždy dbáno na zachování jejich vzdušnosti a výrazové jednoduchosti, stejně jako na zachování architektonické čistoty jednotlivých prvků interiéru.

Z pozůstalosti architekta Gahury se nám dochovaly plány expozice a scénář výstavy z roku 1940. Pro vystavení exponátů byl použit systém vitrín a různé varianty výstavních panelů. Vitríny byly kovové a měly různé velikosti. V plánu jsou značeny písmeny A – O, podle druhu. Rozměry se zachovaly jen u vitrín z III. etáže. Výstavní panely byly buďto volně stojící (ve výkresové dokumentaci byly označovány jako stěny; byly vyrobeny z překližky a stály na kovových nožkách) nebo zabudované mezi sloupy (označovány jako přepážky; vyrobeny z překližky, některé byly skleněné). Přesné rozměry se nelze z dobových pramenů zjistit.

Výstavní systém byl použit následovně: I. etáž: 1 dvojdílná vitrína A, zasklená žlutozlatým sklem, 2 vitríny B, 7 dvojdílných vitrín C, malá vitrínka D, 3 přepážky, 1 skleněná přepážka, 9 stěn (v I. etáži byla navíc 1 drátěná přepážka, 2 železné konstrukce na diapozitivy a kovová skříň). II. etáž: 1 šestidílná vitrína E, 2 čtyřdílné vitríny F, 2 dvojité vitríny G, 11 vitrín H, 3 přepážky, 1 skleněná přepážka, 3 stěny (navíc 1 železná konstrukce na diapozitivy). III. etáž: 11 dvojdílných vitrín I, 4 dvojdílné vitríny J, 5 dvojstranných dvojdílných vitrín K, 4 třídílné vitríny L, 3 dvojdílné vitríny M, 2 třídílné vitríny N, 1 třídílná vitrína O, 2 přepážky (navíc jedna železná konstrukce).

Expozice byla osvětlena volně stojícími lampami pravděpodobně stejnými, jaké se používaly v továrních budovách. Design těchto lamp navrhoval Vladimír Karfík. Lampy byly připojeny do zásuvek zapuštěných v zemi (viz příloha – dokumentace D6). Hlavním zdrojem světla bylo denní světlo, které procházelo skleněným pláštěm budovy.

2. SCÉNÁŘ VÝSTAVY

2.1. Identifikační údaje

Název akce: Fenomén baťovského Zlína – stálá expozice

Místo akce: Památník Tomáše Bati ve Zlíně, III. etáž

Stupeň: souborné řešení výstavy

Investor: Statutární město Zlín

Komisař výstavy: osoba 1

Manager výstavy: osoba 2

Asistent výstavy: osoba 3

Autor architektonického řešení: BcA. Pavla Daňková

Odborný poradce: akad. arch. Jiří Svoboda

Grafické řešení: BcA. Pavla Daňková

Audiovize: osoba 6

Elektroinstalace, osvětlení: osoba 7

Statika: osoba 8

Konstrukce: osoba 9

3D model: BcA. Pavla Daňková

Realizace výstavy: osoba 3, 4, 6, 7, 8, 9

Produkce: osoba 10

Asistent produkce: osoba 11

Datum: 7.6. 2006

2.2. Ideový návrh výstavy

Jako místo konání výstavy byl zvolen objekt dnešního Domu umění, původně Památník Tomáše Bati. Záměrem investora bylo obnovit tuto památku do původní podoby a navrátit jí tak původní účel a myšlenku, vytvořenou na počátku třicátých let 20. století po tragické havárii Tomáše Bati.

Centrální dispoziční řešení je navrženo v souladu se záměrem investora. Vstupní hale v I. etáži bude opět dominovat letadlo Junkers (nebo jen jeho naznačená konstrukce), ve kterém Tomáš Baťa zahynul a busta Tomáše Bati od Františka L. Gahury, umístěná na soklu. Původní letoun se nezachoval, proto je nutné vyrobit jeho repliku. Vzhledem k tomu, že bylo původní letadlo seskládané z částí havarovaného letadla a doplněno o chybějící díly, doporučuji, aby byla nově nainstalovaná maketa letadla co nejjednodušší. Nejlépe by našim účelům vyhovovala pouze naznačená konstrukce letounu.

Vstup do budovy Památníku bude bezbariérový (rampa z boku schodiště), schodiště do II. a III. etáže bude osazeno plošinou. Sociální zařízení bude umístěno pod schodištěm v suterénu.

Představa o obsahové náplni výstavy v Památníku vychází do značné míry z původní podoby expozic třicátých a čtyřicátých let.

V této diplomové práci je detailně, se všemi odpovídajícími náležitostmi rozpracována pouze expozice navržená pro III. etáž budovy Památníku Tomáše Bati. Na tomto místě je ovšem nutno zdůraznit, že rozpracovaný návrh vychází ze širší koncepční představy, jež počítá s obsahovou i formální návazností projektovaného řešení na ostatní části výstavních prostor budovy Památníku Tomáše Bati.

Širší koncepce výstavy zahrnující celý objekt počítá s následujícím logickým členěním expozic:

I. etáž: „Život a dílo Tomáše Bati“

Maketa letadla (konstrukce letounu)

Osobnost Tomáše Bati a jeho pokračovatelé, významné osobnosti Baťova koncernu

II. etáž: „Život a dílo Tomáše Bati“

Historie obuvi, obuvnická výroba a její proměny

III. etáž: „Fenomén baťovského Zlína“

Urbanismus, architektura, práce, sociální a kulturní charakteristika městského prostoru, životní styl

Všechna tři patra jsou uspořádána a řazena jako jednotná výstava, jejímž cílem je přiblížit návštěvníkovi nejdůležitější a nejzajímavější momenty zlínských dějin.

Výstava ve III. etáži je věnována komplexní prezentaci fenoménu baťovského Zlína. Smyslem výstavy je vzbudit zájem široké veřejnosti o toto rozsáhlé a jedinečné dílo, které - jako unikátní městský celek - bezesporu patří mezi klenoty evropské moderny.

Prvotní představa byla vytvořit výstavu z exponátů, které byly v Památníku původně umístěny. Zнала jsem fotografie původní expozice a byla jsem jí doslova fascinována. Chtěla jsem proto zmapovat veškerou dostupnou dokumentaci o této výstavě a co nejvíce se přiblížit její původní podobě ze třicátých let, kdy byl Památník slavnostně otevřen. Bohužel jsem však v průběhu rozsáhlé heuristické práce začala narážet na řadu „bílých míst“, které nebylo možno objektivně překonat, jelikož se velká část dokumentů i vlastních exponátů nedochovala.

Při vlastním návrhu expozice jsem proto nakonec zvolila poněkud jinou cestu. Když nebylo možno zcela kompletovat přesný obraz původní výstavy, rozhodla jsem se pro realizaci vlastní, nové expozice. Tento můj zvolený postup měl - jak se v průběhu práce ukázalo - mnoho výhod. V první řadě bylo možno v rámci nové expozice, díky historickému odstupu, fenomén baťovského Zlína mnohem komplexněji zhodnotit a zakomponovat do prezentace tématu patřičné posuny ve vnímání sledovaného dění, jež proběhly zejména v posledních letech. Zde je třeba uvést, že mi původní pojetí Památníku bylo i nadále velkou inspirací, a to především s ohledem na zvolené architektonické řešení (použila jsem např. některé původní prvky a do značné míry jsem vycházela z Gahurova geniálního členění prostor). Cílem mého snažení ovšem bylo vytvořit moderní, soudobým výstavním technologiím odpovídající výstavní prostor.

Architektonicko-ideové řešení je určováno vystavenými exponáty. Většina předmětů je plošných, jedná se o černobílé fotografie a barevné plakáty. Expozice je doplněna také 3D předměty, které jsou umístěny ve vitrínách.

Při návrhu výstavy jsem kladla velký důraz na světlost, lehkost a elegantnost prostoru a zároveň na přehlednost a celkovou ucelenost expozice, tak aby byla pro návštěvníka co nejvíce zajímavá a zároveň i poučná. Mým hlavním výtvarným záměrem

bylo nechat vyniknout samotný vnitřní prostor této unikátní stavby a nechat okolí prostoupit do interiéru. Jednotlivé plochy panelů jsem se snažila skrýt za sloupy, aby při pohledu na Památník ze severu zůstal prostor čistý jakoby odlehčený. Prostor je uspořádán pravoúhle a respektuje tak celkové řešení budovy. Světelné panely napomáhají k vyvolání efektu denního světla procházejícího diapositivu a stávají se tak reminiscencí na původní řešení (viz kapitola 1.6.2.). Velikost panelů jsem navrhla v souladu s řešením samotné budovy - ve zlatém řezu.

2.3. Výtvarně prostorové řešení (částečně v praktické části)

2.3.1. Místo, plocha, řešení vstupu

Pro výstavu „Fenomén baťovského Zlína“ snad nemohlo být zvoleno lepší místo než prostory Památníku Tomáše Bati. Celá budova byla již od začátku koncipována jako jakási „výkladní skříň“ baťovských ideálů, proto jsem ve svém návrhu usilovala o co největší možné využití výrazové „síly“ původní architektury a snažila jsem se vyvarovat „přebíjení“ tohoto úžasného prostoru křiklavými novotvory.

Pro výstavu jsem zvolila III. etáž. Prostor této etáže oproti I. a II. zaujímá celou délku budovy. Přesná výměra podlaží činí 36,4 x 17,95 m, je rytmizována sloupy vzdálenými od sebe vždy 6,15 m. Obvodový plášť je skleněný.

Výstavu „Fenomén baťovského Zlína“ symbolicky otevírá obraz Zlína ze třicátých let umístěný hned naproti schodišti, kterým se vstupuje do expozice. Velikost obrazu je na šířku dvou sloupů (615 cm) a výšku místnosti (400 cm). Zvětšená fotografie z období největšího rozkvětu Zlína má za úkol uvést diváka do atmosféry tohoto období.

2.3.2. Jednotlivé části výstavy (vzorové panely, textové a doprovodné části v celkovém grafickém řešení)

Výstavu jsem rozdělila na 11 částí podle témat. Každé téma je zastoupeno na 1- 4 panelech. Všechna témata, vyjma tématu I., II. a XI. mají svůj úvodní panel, který má vždy stejnou grafickou úpravu a je otočen pokaždé ve směru prohlídky. Na úvodním panelu je dominantní největší fotografie a tři menší, které jsem volila vždy tak, aby co nejlépe charakterizovaly dané téma. V pravé části panelu je umístěno 12 malých fotografií, které jsou seřazeny do čtverce. V pravém dolním rohu je umístěn text (bežpatkové písmo) k danému tématu, který bude jednak v češtině a jednak v angličtině. Jednotlivé fotografie na panelech nejsou popsány, aby se zabránilo rušivému efektu písma. K výstavě bude vydaný katalog, kde bude vše náležitě popsáno, taktéž dvojjazyčně.

sloupy je ta na které je zavěšeno projekční plátno, a to kvůli již zmíněné intimní atmosféře. Uprostřed etáže tak vlastně vznikl malý kinosál.

Na výstavě jsem použila 2 druhy panelů, 13 oboustranných (o rozměrech 195 x 120 cm) a 9 jednostranných (o rozměrech 280 x 228 cm). Menší z nich jsou řazeny vždy na osu sloupů a větší jsou uchyceny na kovovou konstrukci (panel č. 24 na stěnu) mezi sloupy. Dalším prvkem expozice jsou 3 vitríny a 7 lavic, které jsou umístěny mezi menšími panely a rytmezují tak prostor. 24 stahovatelných židlí je rozmístěno v „promítacím sále“.

Celková barevnost interiéru je velmi jednoduchá. Použila jsem převážně bílou, černou a barvu kovu, podlaha je původní – červený potěr.

2.3.4. Technické a materiálové řešení

„Vstupní“ obraz Zlína je zhotoven sublimační technikou na textil. Obraz je napnut do rámu a pomocí úchytek přichycen ke stropu a k podlaze. Díky tomuto materiálu obraz působí lehce, není mohutný a těžkopádný. Při pohledu na Památník z exteriéru nevytváří plnou hmotu.

Všechny panely 195 x 120 cm jsou oboustranné citylighty o tloušťce pouhých 38 mm. Napájení probíhá skrz kabely, které jsou ukryty v tubusech v horním a dolním okraji panelu. Vysoká úroveň jasu je docílena difúzní technologií. Panely jsou přichyceny k ocelovým tyčím o průměru 6 mm pomocí úchytek. Tyče jsou fixovány ke stropu a k podlaze taktéž pomocí úchytek. Tento výstavní systém, poskytuje vysokou stabilitu a je velice elegantní (viz praktická část - materiály).

Větší panely 280 x 228 cm jsou přichyceny na ocelovou konstrukci - mříž, která je usazena mezi sloupy. Panely jsou vyrobeny z vysoce kvalitní hliníkové sendvičové desky, která je potíštěna sítotiskem. Tyto panely se vyznačují nízkou hmotností a dlouhou životností.

Informační panel je vyroben z kvalitního hliníku. Plánek výstavy je usazen v zaklepávacím rámu z obou stran. Na konstrukci stojanu jsou z obou stran umístěny kovové kapsy na katalogy k výstavě. Stojan se směrovkou je taktéž hliníkový (viz praktická část - materiály).

Prostor s promítacím plátnem je zatemněn horizontálními hliníkovými žaluziemi (programově řízenými), které jsou celostínící a umožňují tak maximální zatemnění.

Projekční plátno je instalováno na stěnu a je určeno pro stálou instalaci. Plátno je uchyceno na hliníkový rám s černým okrajem a umožňuje směr projekce strop i stůl (difusion). Povrch plátna je tzv. Hight Contrast D a umožňuje opravdu vysokou kvalitu obrazu. Datový projektor je umístěn u stropu na stropním držáku. Kabeláž pro dataprojektor prochází držákem a nehyzdí tak interiér.

Stěna z dřevotřísky, na níž je zavěšeno plátno, je pokryta speciální „mluvící deskou“ Kapa-Sound. Systém Kapa-Sound tvoří desky ze speciálního materiálu se zvýšenou vodivostí zvuku, ke kterým se zezadu přidá miniaturní zvukový budič. Výsledkem spojení budiče s deskou Kapa je rovnoměrně rozložený zvuk bez kolísání frekvence a hlasitosti. Kmitání celé desky rozkládá zvuk do všech stran a ne kónicky jako klasický reproduktor. Výsledkem je tedy rovnoměrně kvalitní poslech hudby i slova. Budič, který při minimálním příkonu 3 W přemění elektromagnetické impulsy na zvukové vlny, je na zadní stranu této desky připevněn speciálním lepidlem. Celé zařízení pak funguje jako celoplošný reproduktor. Součástí této instalace je i zesilovač, který rozkládá zvuk rovnoměrně do všech částí desky.

Lavice jsou vyrobeny z leštěné oceli, čalounění zvyšuje jejich komfort. Židle v „promítacím sále“ jsou vyrobeny z pozinkované oceli, sedák z přírodního Habrovce (viz praktická část - materiály).

Vitrína je z 8 mm čirého vrstveného skla. Čistě bílé vrstvené sklo nemá zelený nádech a zajišťuje vysokou ochranu proti ultrafialovému záření (viz praktická část - materiály).

Plakáty s fotografiemi, které jsou umístěny ve svítícím panelu, jsou natištěny na fotografický papír s UV laminací.

2.4. Tematické dělení výstavy

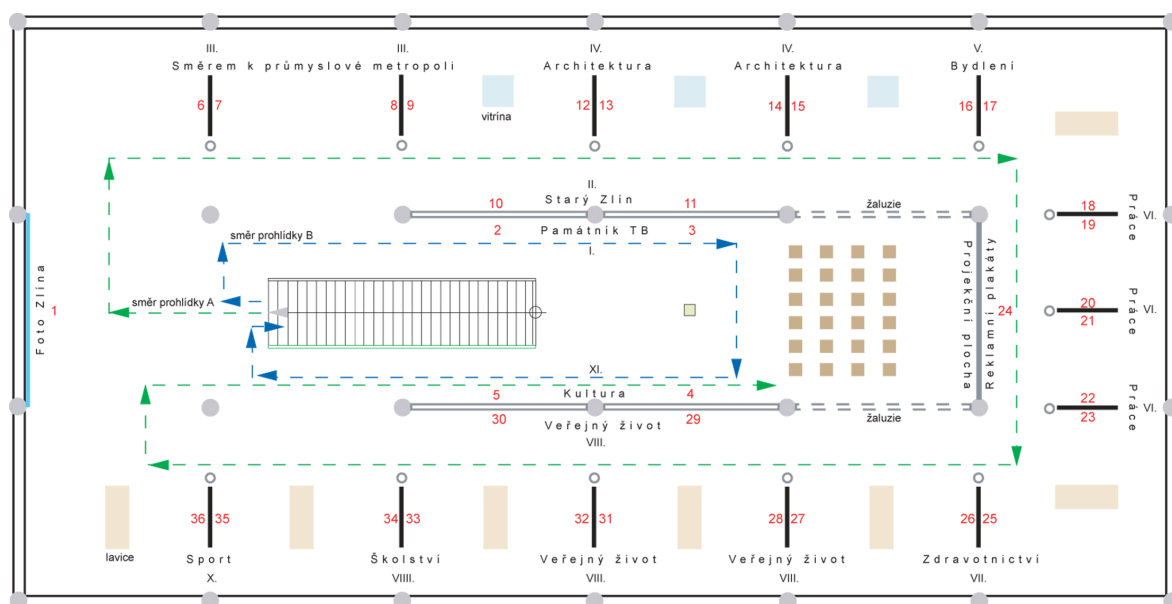
Prohlídka výstavy může probíhat dvěma způsoby.

A/ směrem prohlídky ze schodiště vpravo: panel 6 – 17, pak opět vpravo: panel 18 – 24, znovu vpravo: panel 25 – 36, a naposledy vpravo: zde si divák prohlédne panely 2 – 5 a zhlédne dokumentární filmy.

B/ směrem prohlídky vpravo, hned za schodištěm: proběhne prohlídka panelů 2 – 5 a zhlédnutí dokumentárních filmů, pak může následovat prohlídka celé výstavy podle 1.

(viz praktická část, Navrhované řešení III. etáž, Navrhovaná expozice, popis (P16)

m 1:100)

Obr. č. 2: „Mapa expozice“

Popis prohlídky A:

Vstup:

Výstavu uvozuje obraz Zlína z třicátých let, umístěný hned naproti schodišti, kterým se vstupuje do expozice. Fotografie z období největšího rozkvětu města má za úkol uvést diváka do atmosféry.

panel 1 (615x400 cm, layout A)

SokA Zlín – fotoarchiv	
859	Pohled na nový Zlín s internáty, Památníkem T.Bati, obchodní a společenskou čtvrtí a část Baťových závodů, 1935

Směrem prohlídky ze schodiště vpravo:

Téma III: Směrem k průmyslové metropoli

Tento oddíl dokumentuje proces budování a přestavby Zlína do podoby modelového továrního města moderního typu. Prezentace je zaměřena především na výstavbu továrního areálu, budování kolonií rodinných domků a na mapování bezpříkladného růstu celého města.

panel 6 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
44	T. B. společně s odborníky řeší problém rychlé a levné stavby základů pro rodinné domky svých spolupracovníků, 1928
638	Stavba domků na Podlesí, kolem r. 1927-28
640	Začátky výstavby obytných čtvrtí na Letné. Ulice Kotěrova a Mostní, 1925
641	Stavba domků na Letné kolem r. 1925-26
643	Výstavba obytných čtvrtí Baťových spolupracovníků na Zálešné, 1929-30
645	Začátky výstavby rodinných domků pro spolupracovníky na zadních Dílech r. 1933-34
758	Bourání starých domů na zlínském náměstí, 1934

991	Snímek ze stavby 10-ti etážového skladiště v závodech, 1934
992	Stavební ruch v letech 1923-24. Stavba budov 14 a 15
993	Stavební ruch v závodech po r. 1920
994	Stavební ruch v závodech mezi r. 1923-24
997	Stavba bývalé 8. budovy, 1924-26
998	Snímek za stavby jednoho z internátů, betonáři při práci, 1934
1001	Na zemní práce v Baťově bylo použito bagru, 1934
1200	Přestavba vozovky na Tř. Tomáše Bati v místech hlavního vchodu do závodů Baťa a.s. v létě 1934
5968	Přestavba Cigánovského mostu v r. 1924

panel 7 (195x120, layout d)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1006	Stavba vzorkové čtvrti rodinných domků na Dílech, 1940
1007	Stavba nových rodinných čtvrtí na Dílech; použití dopravního pásu při stavbě, 1940
1008	Stavba vzorkové čtvrti na Dílech, pohled na lesní staveniště
5943	Snímek zemních prací před započítím stavby základů pro budovu
5952	Pohled na železobetonovou kostru budovy Obchodního domu Baťa a.s., 1931
5953	Pohled na rozestavěnou železobetonovou kostru budovy Společenského domu v r.1932
5954	Úprava terénu před Památníkem Tomáše Bati, 1938
5954	Úprava terénu před Památníkem Tomáše Bati, 1938
5954	Úprava terénu před Památníkem Tomáše Bati, 1938
5954	Úprava terénu před Památníkem Tomáše Bati, 1938
5965	Pohled na staveniště budovy nové městské radnice ve Zlíně v červenci 1922
5966	Stavba hotelu a Velkého kina na Náměstí Práce v r. 1932

panel 8 (195x120 cm, layout h)

SokA Zlín – fotoarchiv	
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu

panel 9 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchiv	
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu
6537	Stavba Mrakodrapu

Téma II: Starý Zlín

Oddíl seznamuje diváka s nejstaršími pohledy na Zlín. Kromě fotografií jsou k vidění i historické obrazy města, nejstarší z roku 1746. Obrázky zachycují atmosféru provinčního městečka před nástupem industrializace.

panel 10 (280x228 cm, layout B)

SokA Zlín – fotoarchiv	
669	Vyobrazení Zlína v r. 1846

panel 11 (280x228 cm, layout C)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1	Rodný domek Tomáše Bati ve Zlíně, 1924
656	Veřejné cvičení ve Stráních, na místě kde po letech byla vystavena čtvrť zvaná domov, 1899-1900
743	Zlínské náměstí před válkou, 1906
781	Prostranství před Baťovými závody r. 1922, na místě dnešního Náměstí Práce
797	Následky katastrofální povodně ve Zlíně v červenci 1919
1014	Baťovy závody – Svátek práce 1926, pohled na prostranství před závody, v pozadí bývalý panský dvůr
1068	Pohled na město Zlín v r. 1909
1075	Hlavní náměstí zlínské v letech 1909-10
1077	Hlavní náměstí v letech 1905-10
1698	Pohled na tovární objekt v r. 1925 a kopce nad vilou T. Bati
4254	Pohled na tovární objekt z kopce Tlustá r. 1928 v zimě
5246	Hlavní náměstí ve starém Zlíně, západní strana, se starou zlínskou radnicí, 1920
5278	Náměstí ve starém Zlíně, část severní strany s domkem ve kterém byla první dílna bratrů T. a A. Baťových, 1915
5872	Vyobrazení Zlína z r. 1746
5934	Hospodářské stavení bývalého zlínského panství v místech, kde později vzniklo Náměstí Práce, 1922
9964	Zlínské nádraží z r. kolem 1900

5257	Jižní strana Náměstí Práce, pohled z terasy administrativní budovy Baťových závodů, 1937-38
5257	Jižní strana Náměstí Práce, pohled z terasy administrativní budovy Baťových závodů, 1937-38
5257	Jižní strana Náměstí Práce, pohled z terasy administrativní budovy Baťových závodů, 1937-38
5257	Jižní strana Náměstí Práce, pohled z terasy administrativní budovy Baťových závodů, 1937-38

panel 13 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchiv	
899	Baťovi závody, pohled od severu v letech 1927-28
915	Hlavní brána v r. 1920-22, vlevo nejstarší tovární budova, stavěná již ve standardních rozměrech 80x20 m
1107	Pohled na část zdi kolem továrního objektu, která v době od r. 1926-1940 byla popsána různými hesly, 1930
1219	Hlavní vchod do závodů, který pro vzrůstající provoz byl v r. 1933 zrušen a ponechán pouze pro automobily, 1931
1670	Baťovy závody, budovy č. 13, 14, 15, 16 při pohledu z administrativní budovy v r. 1926-27
4349	Budova skladišť, v popředí sklad obuvi 33, v pozadí sklad gumáren bud. 43. 1936
4385	První tovární budova fy T. a A. Baťa u nádraží, postavená r. 1905; vpravo stará administrativní budova, 1910-15

vitřina B (v 120x100x100x cm)

Model Společenského domu ve Zlíně, podle původního návrhu Miroslava Lorence, 1931 – 1932, (KGVUZ, A – 2)

panel 14 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchiv	
926	Administrativní budova Baťových závodů, jejíž stavba byla započata r. 1937 a skončena v prosinci 1938,1940
4412	Pohled na budovu tržnice z náměstí Průkopníků, 1938
4886	Společenský dům, pohled na budovu z hořejšího poschodí Obchodního domu,1937
4902	Velké kino na náměstí práce, pohled od západu, od budovy Soc. ústavu; vzadu budova Společenského domu,1936
5248	Náměstí Průkopníků s budovami chlapeckých internátů, Památníkem Tomáše Bati a budovou Studijního ústavu, 1937

5257	Jižní strana Náměstí Práce, pohled z terasy administrativní budovy Baťových závodů, 1937-38
5998	Pohled na Budovu Studijního ústavu, která byla otevřena r. 1936, 1936

panel 15 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchiv	
738	Školní čtvrť se Společenským a obchodním domem v pozadí, 1934
740	Pohled na školní čtvrť s terasy Společenského domu, 1935
1881	Pohled na část školní čtvrti nového Zlína se školním hřištěm v popředí, 1936
1892	Část školní čtvrti při pohledu z budovy pokus. měšťanských škol; vlevo část školního hřiště, v pozadí čtvrť Lazy, 1936
1893	Část zlínské školní čtvrti s hřištěm a bazénem; vpravo část auly, vlevo roh budovy tělocvičny, 1936
6097	Pohled na školní čtvrť s budovy obchodního domu na Náměstí Průkopníků; vlevo část střed. čtvrti města, 1942
6117	Štefánikova ulice v úseku u školní čtvrti, v popředí část školního hřiště, 1937

vitřina C (v 120x100x100 cm)

Model Společenského domu v Otrokovicích podle návrhu Vladimíra Karlíka, 1936, (KGVUZ, A – 4)

Téma V: Bydlení

Tento oddíl prezentuje bytovou výstavbu ve Zlíně od prvních závodních domků, kterým ještě chyběl širší urbanistický záměr, po hromadnou výstavbu zahájenou v polovině dvacátých let na základě unikátní urbanistické koncepce. Kromě pohledů na celé čtvrti a jednotlivé domky z exteriéru, návštěvník nahlédne i do interiéru běžného baťovského domku.

panel 16 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
636	Kotěrova ulice, 1925-26

637	Starší typy rodinných domků na Letné v r. 1926-27, v popředí část zvaná Včelín
647	Pohled na obytnou čtvrť Baťových spolupracovníků Nad Ovčírnou, 1935
649	Kotěrova ulice v r. 1924, část zvaná Pětidomí
651	Nová část rodinných domků pro Baťovy zaměstnance na Dílech, 1940
1009	Rodinné domky, nová čtvrť na Dílech, 1940
1687	Pohled na kolonii úřednických domků zvaná Hradčany po jejím dostavění v r. 1919
1688	Čtvrť Zálešná v letech 1928-29, pohled od severovýchodu
1914	Pohled na zahradní čtvrť Nad Ovčírnou z rozestavěné budovy Společenského domu,
1925	Jeden z typů rodinných domků v zahradní čtvrti Letná, 1934
2308	Jednodomém ve čtvrti Nad Ovčírnou, 1939
2314	Vnitřní úprava jednodomou typu Rýša, 1939
2315	Vnitřní úprava jednoho z bytů v rodinném domku, 1939
2316	Ukázka, jak bydlí spolupracovníci Baťových závodů, obývací pokoj v jednom rodinném domku, 1939
6149	Část ulice Nadkostelní s vilou J. A. Bati v popředí, v pozadí zahradní čtvrť Lazy
6413	Zahradní čtvrť Zálešná, Podvesná a Díly při pohledu od severovýchodu ze svahu nad nemocnicí, 1942

panel 17 (195x120 cm, layout d)

SokA Zlín – fotoarchiv	
646	Pohled na zahradní čtvrť na Letné v r. 1934
648	Pohled na obytnou čtvrť Letná v r. 1934
650	Zahradní čtvrť rodinných domků Nad ovčírnou v r. 1935
1921	Pohled na zahradní čtvrť Zálešnou a Podvesnou, vzadu zahradní čtvrť Díly, 1938
1923	Část ulice Pod rozhlednou v zahradní čtvrti Letná, 1934
5570	Zahradní čtvrť na Dílech, pohled směrem k Podvesné, v pozadí čtvrti Padělky a Kúty, vpravo Zálešná, 1934
5570	Zahradní čtvrť na Dílech, pohled směrem k Podvesné, v pozadí čtvrti Padělky a Kúty, vpravo Zálešná, 1934

6552	Rodinné domky ve Zlíně, interiéry
6552	Rodinné domky ve Zlíně, interiéry
6552	Rodinné domky ve Zlíně, interiéry
6552	Rodinné domky ve Zlíně, interiéry
9969	Zástavba obytných čtvrtí Zálešná, Podvesná, Díly, 1930-40

Směrem prohlídky vpravo:

Téma VI: Práce

V tomto oddíle divák nahlédne do světa obuvnické výroby a dalších odvětví, která byla důležitá pro rozvoj firmy – zpracování kůží, strojírenství, gumárenství, chemická výroba, stavebnictví, doprava, polygrafie, ale i potravinářství.

panel 18 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
3	Skupina spolupracovníků strojírní z doby, kdy se T. Baťa učil strojníkem
936	Série nákladních vozů Škoda pro dopravu stavebního materiálu, 1933
1129	Stanoviště autobusů na prostranství mezi Tř. T. Bati a Štefánikovou ul. v r. 1929
1239	První letadlo Baťových závodů v r. 1924
1378	Obuvnické dílny: Pohled do šicí dílny ve výrobnách rámové obuvi, 1934
1401	Výroba gumových hraček, mladé ženy ručně malují figurky, 1935
1475	Koželužna ve Zlíně r. 1919, luhárna
1667	Jídelna v závodech v letech 1925-26
4328	Strojírenská dílna v r. 1924
4329	Malá slévárenská dílna při strojovně v závodech, 1922-24
4360	Nová strojovna elektrárny v r. 1924

4792	Lod' Morava, která se plavila od roku 1932 ve službách Baťových závodů, na obrázku v Alžíru, 1932
6644	Autapneu v Baťově
6644	Autapneu v Baťově
6644	Autapneu v Baťově
6653	Gumárny

panel 19 (195x120 cm, layout b)

SokA Zlín – fotoarchiv	
945	Stará obuvnická dílna s transmisemi, 1919
947	Nová obuvnická dílna s moderním zařízením, 1939
1663	Tiskárna v letech 1919
1794	Pohled do jedné z gumáren na výrobu dámských přezůvek zařízené po starém způsobu, 1928-29
1796	Kartonáž: Pohled do dílny na výrobu krabic v 16. budově, 1928-29
2181	Kartonáž: Automaty na lepenkové krabice, 1939
2218	Gumárny: Sekání a řezání gumových podešví, 1939
2503	Chemické výrobny: Várna gumařských laků, 1939
4368	Stará tiskárna asi v r. 1924
4614	Konstrukce strojůren v Baťově, 1939
8857	Šití svršků v dílnách obuvnické továrny, 1919

panel 20 (195x120 cm, layout b)

SokA Zlín – fotoarchiv	
916	Pohled do účtárny v první administrativní budově u nádraží, která byla zbourána r. 1925-26, 1924
1494	Obuvnické dílny: Dodělavací dílna ve výrobně pánské obuvi, 1919
1596	Koželužny v Baťově, leštění kůží, 1934

1600	Koželužny v Baťově: Skupina strojů na žehlení kuponu ve spodkové koželužně, 1937
1650	Jedna ze stroj. dílen z r. 1924-26
1651	Strojárna v budově č. 15 (dřívější 6.) v r. 1924
1654	Dřevařské výroby: Pila fy T. a A. Baťa, pohled na vnitřní zařízení v letech 1919
1665	Krémárna: Balení a expedice hotových výrobků, vpravo pohled na stůl, kde se plní krabičky
11112	Cvikání, 1919
11113	Oddělení prošívací, 1919
11114	Oddělení rámové, 1919

panel 21 (195x120 cm, layout g)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1430	Výroba pneumatik, série pneumatik před zabalením d odesláním, 1933

panel 22 (195x120 cm, layout b)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1857	Prodejna hlavní Baťa a.s. na Náměstí Práce při večerním osvětlení, 1935
2247	Parfumerie v přízemí obchodního domu, 1939
2248	Dámská konfekce v obchodním domě Baťa a. s. Zlín, 1939
2436	Výkladní skříně a reklamy prodejen fy Baťa, 1930-44
2436	Výkladní skříně a reklamy prodejen fy Baťa, 1930-44
2436	Výkladní skříně a reklamy prodejen fy Baťa, 1930-44
2436	Výkladní skříně a reklamy prodejen fy Baťa, 1930-44
2436	Výkladní skříně a reklamy prodejen fy Baťa, 1930-44
6664a	Obchodní dům, prodejny
6664a	Obchodní dům, prodejny

6664a	Obchodní dům, prodejny
-------	------------------------

panel 23 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1048	Reklama, 1937
1465	Příjem a výdej oprav ve správárnách v letech 1924-25
1466	Pohled do správárny obuvi v letech 1926-27
3139	Zkouška obuvi
5705	Reklama u silnice, 1936
5732	Reklama u silnice, 1938
6527	Čištění obuvi, 1937

panel 24 (280x228 cm, layout D)

SokA Zlín – fotoarchiv	
4537	Reklamní plakát
9996	Reklamní plakát
9997	Reklamní plakát
9998	Reklamní plakát
9999	Reklamní plakát
10000	Reklamní plakát
10002	Reklamní plakát
10003	Reklamní plakát
10004	Reklamní plakát
10005	Reklamní plakát
10007	Reklamní plakát

10008	Reklamní plakát
10009	Reklamní plakát
10011	Reklamní plakát
10012	Reklamní plakát
10013	Reklamní plakát
10015	Reklamní plakát
10016	Reklamní plakát
10020	Reklamní plakát
10021	Reklamní plakát
10022	Reklamní plakát
10027	Reklamní plakát
10030	Reklamní plakát
10032	Reklamní plakát
10033	Reklamní plakát
10035	Reklamní plakát
10036	Reklamní plakát
10039	Reklamní plakát
10040	Reklamní plakát
10043	Reklamní plakát
10044	Reklamní plakát
10053	Reklamní plakát
10057	Reklamní plakát
10059	Reklamní plakát
10060	Reklamní plakát

10061	Reklamní plakát
10063	Reklamní plakát
10064	Reklamní plakát
10067	Reklamní plakát
10069	Reklamní plakát
10070	Reklamní plakát
10073	Reklamní plakát
10074	Reklamní plakát
10077	Reklamní plakát
10078	Reklamní plakát
10079	Reklamní plakát
10080	Reklamní plakát
10081	Reklamní plakát
10082 a	Reklamní plakát
10082 b	Reklamní plakát
10083	Reklamní plakát
10085	Reklamní plakát
10086	Reklamní plakát
10087	Reklamní plakát
10091	Reklamní plakát
10092	Reklamní plakát
10093	Reklamní plakát
10094	Reklamní plakát
10096	Reklamní plakát

10383	Reklamní plakát
-------	-----------------

Směrem prohlídky vpravo:

Téma VII: Zdravotnictví

Tento oddíl mapuje vývoj v oblasti zdravotní péče. Soubor fotografií dává veřejnosti nahlédnout do běžného chodu Baťovy nemocnice, jenž patřila ve své době k nejmodernějším zařízením svého druhu v Československu. Ukazuje nejen původní architektonickou podobu areálu, jenž byl architektem Gahurou koncipován jako soubor pavilónů v zahradách, ale z fotografií jsou patrné i moderní interiéry nemocnice odpovídající nejvyšším technickým i hygienickým standardům tehdejší doby.

panel 25 (195x120cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
140	Tomáš Baťa jako rekonvalescent po operaci v květnu 1931 v Baťově nemocnici
591	Pamětní deska T. Bati na administrativní budově ústavu, odhalená v den 3. výročí smrti T.B., 1935
2349	Nemocnice Baťova, pohled do operačního sálu, 1939
5342	Baťova nemocnice, 1939
5346	Baťova nemocnice, vstupní budova, 1936
5355	Úrazové oddělení, jeden z pokojů Baťovy nemocnice budově Soc. zdrav. ústavu na Náměstí Práce, 1936
5355	Úrazové oddělení, 1936
5366	Nemocnice Baťova, porodní oddělení, týdenní „úroda“ novorozenců, 1940
11090	Celkový pohled na areál nemocnice, před r. 1938
11090	Pohled na správní budovu, před r. 1938
11091	Lékaři a personál
11091	Lékaři a personál
11091	Lékaři a personál

11091	Lékaři a personál
11091	Lékaři a personál
11091	MUDr. Albert s rodinou

panel 26 (195x120cm, layout g)

SokA Zlín – fotoarchiv	
5350	Porodní oddělení, novorozenci, červenec 1935

Téma VIII: Veřejný život

V tomto oddíle návštěvník nahlédne do politického a spolkového života města v meziválečných letech. Tato sekce dokumentuje také rozmanité funkce městského veřejném prostoru. Na dobových snímcích jsou prezentována veřejná shromáždění a manifestační průvody, v prvé řadě proslulé Baťovské oslavy Svátku práce.

panel 27 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
29	1. květen 1926, T. Baťa a spolupracovníci
50	T. Baťa se spolupracovníky ve slavnostním průvodu 1.5. 1927
98	T. Baťa, před slavnostním průvodem, 1930
131	T. Baťa naslouchá proslovu zástupce žactva 1. máje 1931
1011	1.5. 1924, první společná oslava 1. máje Baťových spolupracovníků
1015	1.5. 1929, slavnostní průvod Baťových spolupracovníků na Tyršově nábřeží
1016	1.5. 1932, 1. máj poslední v životě T. Bati, mladí muži zahajují průvod
1023	Svátek práce 1934, J. A. Baťa se starostou města D. Čiperou a Tomíkem Baťou
1026	1.5. 1934, tisícové masy spolupracovníků shromážděné na Náměstí Práce
1031	1.5. 1934, strojníci ve slavnostním průvodu

1032	1.5. 1934, koželuzi ve slavnostním průvodu
1038	1.5. 1934, koželuzi ve slavnostním průvodu
1041	Svátek práce 1.5. 1934, tribuna hostí a významných osobností
1042	1.5. 1934, pohled na část zábavního parku, kde bylo připraveno obveselení pro ty nejmenší
2081	Snímek z první oslavy svátku práce 1.5. 1924, pohled do zahrady domu T. B. při oslavě
2542	1.5. 1928, T. B. ve slavnostním průvodu

panel 28 (195x120 cm, layout b)

SokA Zlín – fotoarchiv	
140	T. Baťa při projevu na 1. května 1926
1019	Svátek práce 1.5. 1932, Šéf T. Baťa, D. Čipera, J. A. Baťa a redaktor A. Cekota v čele
1047	1.5. 1937, J.A. Baťa s nejbližšími spolupracovníky
1047	1.5. 1937, J.A. Baťa s nejbližšími spolupracovníky
1050	Skupina 1. mladých mužů na 1. května 1926 se svým vychovatelem panem O. Janským
1052	Průvod mladých mužů 1. května 1932
1053	Mladí muži shromáždění v den 1. máje 1932 před radnicí, zdraví svého šéfa a starostu města Zlína T. Baťu
1703	Skupina 1. mladých mužů na hřišti v zábavním parku u administrativní budovy v r. 1925-26
4457	Mladí muži, skupina MM - Angličanů
6032	Mladé ženy Baťovy školy práce ve slavnostním průvodě
6530	1. květen 1938, před průvodem

panel 29 (280x228 cm, layout B)

SokA Zlín – fotoarchiv	
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937

panel 30 (280x228 cm, layout C)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1010	1.5. 1924, část slavnostního průvodu s alegorickým vozem v Bartošově ulici
1017	1.5. 1932, slovácká hudba vyhrávala účastníkům oslavy 1. máje před branou závodů
1020	1.5. 1932, účastníci oslavy naslouchají na Masarykově náměstí projevu starosty města Zlína T. Bati
1020	1.5. 1932, účastníci oslavy naslouchají na Masarykově náměstí projevu starosty města Zlína T. Bati
1028	1.5. 1934, spolupracovníci stavebního oddělení ve slavnostním průvodu
1030	1.5. 1934, oslavy na Náměstí Práce, v popředí alegorický vůz sociálního oddělení fy Baťa
1033	1.5. 1934, sportovci v ve slavnostním průvodu
1043	1.5. 1934, účastníci oslavy na Náměstí Práce očekávají příchod J.A. Bati
1043	1.5. 1934, účastníci oslavy na Náměstí Práce očekávají příchod J.A. Bati
1043	1.5. 1934, účastníci oslavy na Náměstí Práce očekávají příchod J.A. Bati
1043	1.5. 1934, účastníci oslavy na Náměstí Práce očekávají příchod J.A. Bati
1044	Velká manifestace pro hospodářskou obrodu státu, 1936
1044	Velká manifestace pro hospodářskou obrodu státu, 1936
1044	Velká manifestace pro hospodářskou obrodu státu, 1936
6037	1.5. 1934, jeden z alegorických vozů
6657	1.5. 1936 ve Zlíně

panel 31 (195x120 cm, layout g)

SokA Zlín – fotoarchiv	
6277	Volby, agitace při obecních volbách v září 1923

panel 32 (195x120 cm, layout b)

SokA Zlín – fotoarchiv	
11	Skupina zaměstnanců fy Baťa, kandidátka k volbám 1923
940	Hasičský spor fy Baťa v letech 1925-26
4872	Hasičský spor fy Baťa, sanitní družstvo sboru s lékařem MUDr. Gerbecem, 1925-26
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
6113	Jeden z prodavačských stánků na týdenním trhu na Masarykově náměstí, 1937
11132	Firma Baťa, hasiči, 1919

Téma IX: Školství

V tomto oddíle je na podkladě dobových fotografií názorně prezentován progresivní systém zlínského školství, které lze považovat za jeden z nejdůležitějších pilířů budování nového urbánního prostředí a jež bylo rovněž důležitou součástí podnikové politiky směřující k výchově obyvatel města v duchu ideálů, které měly formovat život v moderní, průmyslové společnosti.

panel 33 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchiv	
139	T. Baťa při návštěvě živnostenských škol, 1931
1137	Kreslárna pokusné měšťanské školy ve Zlíně, 1928-29
2318	Učebna přírodopisu v I. pokusné měšťanské škole ve Zlíně, 1939

2322	Mateřská školka ve Zlíně, 1939
2324	Pohled do učebny elektrotechniky, 1939
2327	Mladí muži ve volném čase, dílny na výrobu leteckých modelů, 1939
2329	Mladí muži v učení: pohled do učebny obuvnického oboru průmyslové školy, 1939
4610	Chemik výzkumného ústavu v Baťově při práci, 1938
6080	Pohled do učebny v pokusné měšťanské škole ve Zlíně, 1937
6080	Pohled do učebny v pokusné měšťanské škole ve Zlíně, 1937
6080	Pohled do učebny v pokusné měšťanské škole ve Zlíně, 1937
6090	Hry zlínských dětí v jedné z mateřských školek ve Zlíně, 1936
6495	Německá třída v měšťanské škole ve Zlíně, 1935
6570	Tomášov ve Zlíně
6570	Tomášov ve Zlíně
6652	Dětský den ve Zlíně

panel 34 (195x120 cm, layout g)

SokA Zlín – fotoarchiv	
6080	Tělocvik ve škole, šplh

Téma X: Sport

Při formování životního stylu obyvatelstva byl vedením Baťova koncernu kladen značný důraz na rozvoj sportu a tělovýchovy. Podporou sportovních aktivit měly být především mladí lidé vychovávaní ke zdravé soutěživosti a smyslu pro fairplay. Tyto vlastnosti byly vedením koncernu považovány za důležité předpoklady pro zdárný rozvoj podnikání. Ve Zlíně proto vzniklo v meziválečných letech množství sportovních oddílů a jiných tělovýchovných organizací. Bylo zde vybudováno množství sportovišť: fotbalová hřiště, tělocvičny i moderní plavecký bazén.

panel 35 (195x120 cm, layout a)

SokA Zlín – fotoarchív	
24	T. Baťa zahajuje čestným výkopem fotbalový zápas ve Zlíně, 1924
42	Vystoupení T. Bati jun. na automobilovém turnaji o slavnosti 1.5. 1926
1232	Tribuna sportovního stadionu SK Baťa, 1931
4302	Pohled na nádvoří závodů při polední přestávce, 1936
4420	Jarní běh MM Zlínem dne 5.4. 1936
4451	Mladé ženy v průvodě o dnu sortu a tělesné výchovy, 29.8. 1937
4528	Mladé ženy při nástupu ke cvičení o sportovní slavnosti 28.8. 1938
4563	Start k běhu MM o dnu sportu a tělesné výchovy 28.8. 1938
4566	Mladí muži, 29.8. 1937, ukázka cvičení na náradí
5196	Masarykův okruh, 1933
5204	Masarykův okruh, snímek ze závodů, 1935
5206	Masarykův okruh, snímek ze závodů, 1934
5206	Masarykův okruh, snímek ze závodů, 1934
5785	Lehká atletika, 1926
5789	Pohled na hřiště SK Baťa při utkání, 1934
5789	Pohled na hřiště SK Baťa při utkání, 1934

panel 36 (195x120 cm, layout i)

SokA Zlín – fotoarchív	
69	Sáňkování za kruté zimy 1929
979	Polední odpočinek spolupracovníků na trávnících na Náměstí Práce, 1939
1233	Mladí muži v průvodu s velemořem cestou na stadion SK, 11.10. 1932
4420	Jarní běh MM Zlínem dne 5.4. 1936

4526	Vítězové běhu na 500 m Zlínem, dne 20.5. 1934
5206	Masarykův okruh, snímek ze závodů, 1934
5786	Družstvo házené žen, 1927

Směrem prohlídky vpravo:

Téma XI: Kultura

Tento oddíl prezentuje kulturní aktivity, které souvisely s širšími dimenzemi baťovského podnikání. Nově se rodící město je představeno jako dynamický kulturní prostor, v němž se rychle rozvíjely moderní kulturní formy (architektura, průmyslový design, výstavnictví, aranžerství a reklama, kinematografie apod.).

panel 5 (280x228 cm, layout C)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1948	Pohled do stálé zlínské galerie z doby, kdy byla instalována v místnostech Studijního ústavu, 1936

panel 4 (280x228, layout B)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1051	Pohled do jedné z etáží Studijního ústavu, 1936
1164	Pohled do jedné z etáží Studijního ústavu, technologické sbírky, 1936
1948	Pohled do stálé zlínské galerie z doby, kdy byla instalována v místnostech Studijního ústavu, 1936
1950	Snímek z I.zlínského salonu v r. 1936
1952	Výstava plakátů a tisku v červnu 1936, v popředí italská expozice, za ní maďarská
2954	J. A. Baťa při natáčení filmu v ateliéru BAPOZ ve Zlíně, 1938
2956	J. A. Baťa ve filmovém ateliéru BAPOZ při natáčení propagačního filmu
3639	Filmové žně, červenec 1940
3639	Filmové žně, červenec 1940

4856	Filmové žně, 1941
6319	Expozice Baťových závodů na pražském veletrhu, hlavní vchod do zlínského pavilonu, 1934
6320	Expozice Baťových závodů na PVV 1934, pohled na pavilon z boku
6475	Snímek ze slavnostního zahájení II. zlínského salonu výtvarného umění dne 18. dubna 1937
6512	Baťovci v cizině – svět. výstava v Paříži
6512	Baťovci v cizině – svět. výstava v Paříži
6512	Baťovci v cizině – svět. výstava v Paříži

Bedřich Stefan, Torzo, 1929, mramor, v 95 cm

Směrem prohlídky vpravo:

Téma I: Památník TB

Na těchto panelech jsou černobílé fotografie z původní expozice v Památníku Tomáše Bati a budova Památníku z různých pohledů.

panel 3 (280x228 cm, layout C)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1959	Pohled na budovu Památníku po dokončení její stavby v r. 1933
1940	Památník T. Bati, vstup, 1940
1934	Pohled na prostranství před Studijním ústavem u Památníku T. Bati v den otevření Studijního ústavu dne 26.dubna 1936
1935	Studijní ústav a Památník T. Bati v den slavnostního otevření ústavu dne 26.dubna 1936
1939	Studijní ústav a Památník T. Bati, pohled od čtvrti „Nad ovčírnu“
6546	Památník Tomáše Bati
KGVUZ – fotoarchiv	
S317	Pohled na Památník, 1936

S365	Pohled z boku Památníku + Studijní ústavy, 1939
S366	Před Památníkem, 1938
S407	Záběr na Památník po bombardování v r. 1944
S408	Západní strana Památníku 1933
S410	Záběr od východu 1936
S411	Záběr od východu po r. 1938
S412	Památník po stavební úpravě, spodní část budovy cihlová, 1953
S413	Pohled na Památník v noci s ohňostrojem, 1947-49
S472	Pohled jižní na Dům umění, srpen – září 1950

panel 2 (280x228 cm, layout C)

SokA Zlín – fotoarchiv	
1960	Pohled do přízemí Památníku před vnitřní úpravou v r. 1933
1964	Pohled do přízemí po nové úpravě v dubnu 1934: Oddíl osobních památek na T. Baťu
1965	Plastický model města Zlína a oddíl osobních památek na T. Baťu v přízemí Památníku po nové úpravě v roce 1934 v dubnu
1966	Pohled do přízemí Památníku po nové úpravě v r. 1934
KGVUZ – fotoarchiv	
S294	Interiér s letadlem 1933
S296	Interiér vstupní části se záběrem na patro a část letadla 1933-34
S369	Přízemí Památníku s památkami na T. Baťu v úpravě mezi r. 1933-34
S418	Květinová a sochařská výzdoba vstupní haly, 1933-34
S417	Květinová a sochařská výzdoba vstupní haly (busta T.B., jeho matky a bratra Antonína), 1933
S419	Záběr na letadlo z horního patra 1933
S421	Z výstavy exponátů 1933
S423	Z výstavy exponátů 1933

S424	Zdravotnická expozice, III. etáž, 1933
S426	Z výstavy exponátů, panel „Od suroviny přímo k spotřebiteli“, 1933-34
S476	Z expozice firmy Baťa, propagační panel elektrifikace zlínského okresu 1933-34
S883	Expozice města Zlína a zlínského okresu ve III. etáži budovy, 1934

Po skončení prohlídky návštěvník zhlédne dokumentární filmy.

2.5. Návrh na realizaci (produkce, osvětlení a doprovodné akce)

Výstava je navržena jako stálá expozice, ale je možné ji velmi jednoduše obměňovat, protože plakáty uložené v citylightech lze snadno měnit. U ostatních panelů se předpokládá - především s ohledem na obecnost prezentovaných témat - jejich trvalá instalace.

Plánek výstavy spolu s popisem expozice bude otištěn v podrobném katalogu výstavy, který si návštěvník bude moci vyzvednout hned u vstupu v I. etáži, kde bude stát rovněž informační panel. Ve III. etáži bude pro lepší orientaci příchozích umístěn stojan se směrovkou.

Vlastní zdroj světla má každý panel (a také vitrína), který je opatřen světelným systémem (viz praktická část - materiály). Jako druhý zdroj světla jsou stojanová svítidla u každého panelu, které osvětlují strop, ale hlavně doplňují atmosféru interiéru (viz praktická část - materiály). Intenzitu světla lze regulovat. Přes den je využito světla denního a lampy jsou ztlumeny. Všechny vnější sloupy jsou večer nasvětleny vertikálním šterbinovým paprskem, aby při pohledu na Památník nevytvářely černou siluetu. Veškeré osvětlení je programově řízeno.

V expozici bude nainstalována indukční smyčka, která umožní poslech doprovodných komentářů k jednotlivým tématům. Taktéž umožní poslech sluchově postiženým. Indukční smyčka je zařízení, které vyzařuje do místnosti magnetické pole, které se mění podle zvuku. Návštěvníci výstavy budou mít k dispozici sluchátka, která budou opatřena indukčním snímačem. Témata budou namluvena v českém, anglickém, španělském a německém jazyce.

Kromě výstavy fotografií a modelů architektury je pro diváky připraveno promítání dokumentárních filmů, záznamy z těchto projevů budou zapůjčeny ze sbírek Filmových ateliérů Zlín. Míst k sezení je 24. Toto promítání bude nepřetržité, celkem se vystřídá 10 snímků.

K zahájení výstavy bude uspořádána slavnostní vernisáž s kulturním programem. Na vernisáž budou pozváni významní představitelé soudobého společenského života, a to nejen zlínského, ale také z jiných částí republiky a ciziny (např. zástupci zahraničních partnerských měst atp.). Při této příležitosti se bude rovněž konat raut.

2.6. Aproximativní výše nákladů – III. etáž

Materiál	ks	cena za jednotku	Cena celkem
Projekční plátno	1	47 481,0	47 481,0
Projektor pro malé sály	1	52 000,0	52 000,0
Držák na dataprojektor	1	5 990,0	5 990,0
KAPA SOUND	6	1 950,0	11 700,0
Indukční smyčka	1	5 600,0	5 600,0
Textilní obraz	1	18 500,0	18 500,0
Světelné panely	13	7 850,0	102 050,0
Hliníkové panely	9	8 500,0	76 500,0
Stěna - dřevotříska	1	4 800,0	4 800,0
Ocelová konstrukce	4	12 500,0	50 000,0
Žaluzie	2	5 480,0	10 960,0
Vitríny	3	15 000,0	45 000,0
Sokl	1	1 500,0	1 500,0
Info board	1	7 800,0	7 800,0
Informační systém	1	5 750,0	5 750,0
Lavice	7	130 000,0	910 000,0
Židle	24	6 160,0	147 840,0
Stojanové svítidlo	13	3 800,0	49 400,0
Osvětlení vitrín	3	1 450,0	4 350,0
Nasvětlení sloupů	18	1 250,0	22 500,0
Tisk - světelné panely	26	4 626,0	120 276,0
Tisk - hliníkové panely	9	6 800,0	61 200,0
Tisk - sublimační na textil	1	9 500,0	9 500,0
CELKEM (materiál)			1 770 697,0
Koncepční příprava	hodin	odměna /1 hodina	Celkem
Odborné konzultace	15	1 000,0	15 000,0
Práce v archívu	35	200,0	7 000,0
Zpracovávání archívu	44	350,0	15 400,0
Koncepční tvorba	300	500,0	150 000,0
CELKEM (příprava)			187 400,0
CELKEM (materiál+příprava)			1 958 097,0

Poznámka: Cena je bez prováděcích prací, dopravy a přesunu materiálu. (Odhadované náklady 0,5 až 0,75 mil. Kč.)

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se pokusila předložit návrh komplexně pojaté výstavu, která by současnému návštěvníkovi co možná nejpřesvědčivěji prezentovala meziválečný „baťovský“ Zlín.

Mým úkolem bylo především navrhnout expozici z architektonického hlediska a vytvořit vlastní výstavní scénář, zároveň jsem ale měla také jedinečnou možnost promýšlet samotnou obsahovou náplň výstavy, což pro mě byla zcela nová zkušenost. Díky této možnosti jsem si mohla celou výstavu přizpůsobit vlastním představám, ale na druhou stranu to poněkud ztížilo a prodloužilo průběh celé práce.

Jsem si vědoma toho, že jsem při svém studiu historických materiálů nemohla obsáhnout tehdejší realitu vyčerpávajícím způsobem a také ne úplně postihnout všechny historické a architektonické detaily vývoje Zlína. To, co jsem však poznala a prostudovala mi umožnilo absolvovat inspirující „historický exkurz“ na základě kterého jsem pak zpracovala svou vizi baťovské doby a její přenesení do podoby Památníku nového.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Soupis pramenů

- MMZ SA Magistrát města Zlína, stavební archiv (složka č.p. 2570)
- SokA Zlín Státní okresní archiv ve Zlíně (fotoarchiv)
- PAS Podnikový archiv a. s. Svit (fotoarchiv, výstřižková služba)
- KGVUZ Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně (fotoarchiv)

Seznam literatury

- ARCANJO, F.M.: *Svět porozumí: Příběh krále bot Jana Antonína Bati*. 1.vyd. Krásná Lípa: Marek Belza 2004. 196 s. ISBN 80-903360-1-9.
- Bakala, J.: *Bařova nemocnice ve Zlíně 1927-2002*. Zlín: Bařova krajská nemocnice 2003. 123 s.
- BAŘA, T.: *Úvahy a projevy*. 3. vyd. Praha: Institut řízení 1990. 246 s. ISBN 80-7014-024-0.
- BAŘA, J. A.: *Spolupráce: Výbor z článků a projevů v letech 1920-1936*. Zlín: Tisk s. r. o. 1936. 204 s.
- CEKOTA, A.: *Jak rostl Zlín: Naše volby 1923 – 1927*.
- ERDÉLY, E.: *Bařa: Švec, který dobyl světa*. Praha: Orbis. 176 s.
- Gahura, F. L.: *Závody Bařa a. s. ve Zlíně: urbanismus - architektura*. Zlín 1934. s.6-10.
- GROSSOVÁ, A.: Poznámka k historii vzniku a trvání galerie umění firmy Bařa ve Zlíně v letech 1936-1953. *Prostor Zlín*, roč. XIII. 2006. č. 1. s. 43 – 47. ISBN 1212-1398.
- HORŇÁKOVÁ, L.: *František Lydie Gahura*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1998. 43 s. ISBN 80-85052-29-6.
- KRUTIL, I.: *Nevšední osudy Bařova exportéra*. Zlín: ATELIER IM 1995. 202 s. ISBN 80-85948-02-8.
- KURAŠ, M., BALTHASAR, VL., KADLEC, FR.: *Studijní ústav ve Zlíně*. 1940

- LEHÁR, B.: *Dějiny Baťova koncernu 1894 – 1945*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství politické literatury 1960. 300 s.
- LUKEŠ, Z., Všečetka, P.: *Vladimír Karfík: Building No 21 in Zlín: a monument of czech functionalism*. Zlín: Efa nemecludwig, Zlínský kraj 2004. 144 s. 80-239-3852-5.
- NOVÁK, P.: *Proměny Baťovské architektury Zlína*. Zlín: Zlínské noviny 1996. 63 s.
- NOVÁK, P.: *Zlínská architektura 1900-1950*. 1. vyd. Zlín: Agentura Čas 1993. 320 s.
- NOVÁK, P.: *Zlín nepostavený*. Zlín: Zlínské noviny 1999. 63 s.
- PLÁNKA, I.: *Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy 2003. 196 s. ISBN 80-903411-0-1.
- POKLUDA, Z.: *Sedm století Zlínských dějin* 1. vyd. Zlín: Klub novinářů 1991. 137 s.
- POKLUDA, Z.: *Zlínsko od minulosti k současnosti 2002, sv. 19*. Zlín: Státní okresní archiv Zlín 2002. 283 s.
- POKLUDA, Z.: *Ze Zlína do světa: příběh Tomáše Bati*. Zlín: Nadace Tomáše Bati 2004. 62 s. ISBN 80-239-2149-5.
- RAJLICH, J.: *Přistřižená křídla*, 1. vyd. Brno: CERM 2005. 400 s. ISBN 80-7204-389-7.
- ŠEVEČEK, L., HORŇÁKOVÁ, L.: *Satelity funkcionalistického Zlína*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1998. 91 s. ISBN 80-85052-30-X.
- ŠEVEČEK, L., HORŇÁKOVÁ, SEDLÁČEK, I.: *50 let Zlínské galerie: 1953-2003*. Zlín: Krajská galerie výtvarného umění 2003. 133 s. ISBN 80-85052-53-9.
- ŠEVEČEK, L., ZAHŘÁDKOVÁ, M.: *Kulturní fenomén funkcionalismu: Sborník příspěvků konference*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1995. 152 s. ISBN 80-85052-24-5.
- VAŇHARA, J.: *Příběh jednoho muže a jednoho města*. Zlín: Josef Vaňhara 1994. 351 s.
- VAVREČKA, H.: *Život je spíš román*. 1. vyd. Třebíč: Arca JiMfa 1997. 212 s. ISBN 80-85766-77-9.
- VŠETEČKA, P.: *Stavebně-historický průzkum Památníku T. Bati ve Zlíně*. 2001.
- KOLEKTIV AUTORŮ: *Zlínský funkcionalismus: Sborník příspěvků sympózia*. Zlín: Státní galerie ve Zlíně 1991. 100 s. ISBN 80-85052-17-2.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Úvodní panel 12, Téma IV (s. 42)

Obr. č. 2: „Mapa expozice“ (s. 45)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha - Výstavní panely

Obr. č. 1: Vstupní obraz, Panel č. 1

Obr. č. 2: Téma č. III - SMĚREM K PRŮMYSLOVÉ METROPOLI, Panel č. 6

Obr. č. 3: Téma č. III - SMĚREM K PRŮMYSLOVÉ METROPOLI, Panel č. 7

Obr. č. 4: Téma č. III - SMĚREM K PRŮMYSLOVÉ METROPOLI, Panel č. 8

Obr. č. 5: Téma č. III - SMĚREM K PRŮMYSLOVÉ METROPOLI, Panel č. 9

Obr. č. 6: Téma č. II – STARÝ ZLÍN, Panel č. 10

Obr. č. 7: Téma č. II – STARÝ ZLÍN, Panel č. 11

Obr. č. 8: Téma č. IV – ARCHITEKTURA, Panel č. 12

Obr. č. 9: Téma č. IV – ARCHITEKTURA, Panel č. 13

Obr. č. 10: Téma č. IV – ARCHITEKTURA, Panel č. 14

Obr. č. 11: Téma č. IV – ARCHITEKTURA, Panel č. 15

Obr. č. 12: Téma č. V – BYDLENÍ, Panel č. 16

Obr. č. 13: Téma č. V – BYDLENÍ, Panel č. 17

Obr. č. 14: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 18

Obr. č. 15: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 19

Obr. č. 16: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 20

Obr. č. 17: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 21

Obr. č. 18: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 22

Obr. č. 19: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 23

Obr. č. 20: Téma č. VI – PRÁCE, Panel č. 24

Obr. č. 21: Téma č. VII – ZDRAVOTNICTVÍ, Panel č. 25

Obr. č. 22: Téma č. VII – ZDRAVOTNICTVÍ, Panel č. 26

Obr. č. 23: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 27

Obr. č. 24: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 28

Obr. č. 25: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 29

Obr. č. 26: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 30

Obr. č. 27: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 31

Obr. č. 28: Téma č. VIII – VEŘEJNÝ ŽIVOT, Panel č. 32

Obr. č. 29: Téma č. IX – ŠKOLSTVÍ, Panel č. 33

Obr. č. 30: Téma č. IX – ŠKOLSTVÍ, Panel č. 34

Obr. č. 31: Téma č. X – SPORT, Panel č. 35

Obr. č. 32: Téma č. X – SPORT, Panel č. 36

Obr. č. 33: Téma č. XI – KULTURA, Panel č. 5

Obr. č. 34: Téma č. XI – KULTURA, Panel č. 4

Obr. č. 35: Téma č. I – PAMÁTNÍK T. B., Panel č. 3

Obr. č. 36: Téma č. I – PAMÁTNÍK T. B., Panel č. 2

Příloha – Dokumentace

D1: Soubor Studijních ústavů, původní návrh; Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně, fotoarchiv

D2 (1-5): Protokol o stavebním povolení a kolaudaci; Magistrát města Zlína, stavební archiv (složka č.p. 2570)

D3 (1-3): Protokol o stavebním povolení a kolaudaci; Magistrát města Zlína, stavební archiv (složka č.p. 2570)

D4 (1-2): Dobové fotografie Památníku Tomáše Bati – exteriér; D4 – 1: S 409 - Záběr na budovu, 1933, D4 – 2: S 366 – Před Památníkem, 1938; Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně (fotoarchiv)

D5: Novinový článek, „Památník Tomáše Batě“. In: Zlín, 17.3. 1933, pátek; Podnikový archiv a. s. Svit, výstřižková služba

D6 (1-2): Dobové fotografie Památníku Tomáše Bati – interiér; D6 – 1: S 421 – Z výstavy exponátů, 1933, D6 – 2: S 883 – Z expozice firmy Baťa – výstava 1934; Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně (fotoarchiv)